

Nr 194.

Av herr **Lindhagen**, om en permanent organisation av »De svenska lapparnas landsmöten» m. m.

År 1920 (motion I: 208) och 1930 (motion I: 210) ifrågasattes av under-tecknad särskild representation för lappbefolkningen i riksdagen. Fram-ställningarna saknade särskilt första gången icke sympati men vunno ej riksdagens bifall.

Emellertid kom den 5—9 februari 1918 till stånd ett *Svenska lapparnas landsmöte*. Initiativet togs av Wilhelmina—Åsele lappförening och dess sty-relse som ställde sig som inbjudare. I en *riksdagsskrivelse 1917* hade för-ordats varmt ett anslag ur de tre lappfönderna till anordnande av ett all-mänt svenskt lappmöte.

Detta möte blev »ett nytt blad till det skandinaviska lappfolkets historia, såtillvida att man då för första gången i historien tydligt märker, att detta naturfolk insett nödvändigheten av att gemensamt företaga något för sin andliga och sociala lyftning». Lapparna från norr, söder och väster hade stämt möte. Man skulle kunna kalla detta landsmöte för en lapparnas riks-dag. Mötet i Östersund, till vilket även jag inbjudits, var särdeles lyckat och intresseväckande. Ett likartat möte hade 1917 ägt rum på andra sidan Kölen.

Då det knappast lönar sig att återkomma med förslag till representation i riksdagen, har jag kommit på den tanken, att inrättandet av en lapsk riksdag kallad landsmöte vore en naturligare och effektivare ordning för att bereda detta *europiska minoritetsfolk* ett visst mått av självstyrelse, var-till folkförbundet i sin författning även strävar.

Torkel Tomasson och kyrkoherde Park ha även på min förfrågan förkla-rat sig för egen del vara fullt eniga om behovet av en sådan organisation och förvissade av hela lappbefolkningens bifall. De anse att initiativ denna gång lämpligen bör tagas av Sameföreningen i Arjeplog, som förestås av en av lapparnas märkesmän, den initiativkraftige Lars Andersson-Spellok (Ren-sund). Han gjorde ett starkt intryck på mig, då han vid ett tillfälle reste ned till Stockholm för rådplägning med mig om vissa Sames livsfrågor.

Lapparna äro emellertid fattiga och deras landsmöten böra därför beko-stas av svenska staten, såsom även sker med svenskarnas riksdag till ofantli-ga belopp. Till mötet i Östersund beviljade staten 4,000 kronor. Detta var dock knappt tilltaget och för nästa landsmöte bör, synes mig, begäras en handräckning med åtminstone 6,000 kronor.

För framtiden böra sådana fasta landsmöten äga rum exempelvis vart fjär-de år med rätt att efter Konungens prövning däremellan inkalla extra möten under förutsättning av statsbidrag vid något viktigt tillfälle. I lapputrednin-

gens förutnämnda betänkande av 1936 förekommer ock ett uttalande om lämpligheten att organisera allmänna möten för lapparna.

Viktigast är emellertid nu, att under varje förhållande ett nytt lappmöte kommer till stånd år 1937 för att bereda mötet tillfälle att uttala sig över lapputredningens omfattande betänkande, som nu föreligger och ej hinner bli föremål för proposition till 1937 års riksdag. Tillfälle blir därvid även berett detta minoritetsfolk att överlägga om sina övriga angelägenheter. Torkel Tomasson har ock nu meddelat att bland lapparna äro för närvarande starka krafter i rörelse i syfte att i anledning av 1930 års lapputredning åvägabringa ett allmänt lappmöte i likhet med 1918.

Det hemställes,

att riksdagen ville,

1) hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till permanent organisation av »de svenska lapparnas landsmöten», att hållas exempelvis vart fjärde år med stöd av statsanslag;

2) anslå 6,000 kronor eller hos Kungl. Maj:t begära bidrag ur eljest tillgängliga medel till ett svenska lapparnas landsmöte år 1937 för behandling av lapputredningens betänkande och eventuellt andra angelägenheter.

Fem bilagor A—E åtfölja denna motion till belysande av situationen.

Stockholm den 24 januari 1937.

Carl Lindhagen.

Bil. A.

Tablå

utvisande hur statsanslaget till realisering av svenska lapparnas landsmöte i Östersund 5—9 februari 1918 blev använt:

1) Till 83 av 219 lappar, vilka från Jämtland, Västerbotten och Norrbotten bevistade mötet utbetaltes i resebidrag ..	kr. 2,508:—
2) Till tre föredragshållare å mötet (däri inbegripet resebidrag och honorar) tillhopa	» 450:—
3) Till den, som upptecknade det vidlyftiga protokollet	» 275:—
4) Till justeringsmän, vilka nödgades stanna över mötet, utbetalades tillhopa	» 120:—
5) För möteslokalhyra o. d. i Östersund	» 220:—
6) För tryckning av kallelseskraft, program och annonsering om rum åt mötesdeltagarna	» 90: 60
7) Till maskinskriverska för renskrivning och duplicering av mötets protokoll, föredrag och bilagor utbetalades	» 148: 04
8) Till redaktionellt efterarbete med landsmötets handlingar, dess befordrande till regeringen och domkapitlet i Luleå, portoutlägg o. d.	» 188: 36
	Summa kronor 4,000:—

Bil. B.

Ur Samefolkets Egen Tidning, nr 4, årg. 15, dec. 1933.

Till Konungen.

Konventionen har aktualiserat det samiska kolonisationsspörsmålet.

Konventionen mellan Sverige och Norge av år 1919 angående renbetning har berövat förutsättningarna för och därför också verkat lamsläende på den svenska renskötseln i sådan utsträckning, att det i fortsättningen icke tillnärmelsevis är möjligt att enbart å detta näringsfång grunda lappbefolkningens existens. Talande bevis härför äro bl. a. de kända och alltjämt aktuella miss-hälligheterna i Arjeplog. Dessa beklagliga förhållanden bero därpå, att den från urminnes tid av svenska lappar utnyttjade betesrätten på norskt område genom förutnämnda konvention begränsats och försvårats därhän, att de för viss tid under året, för ett visst renbelopp upplåtna betesmarkerna inom Norge praktiskt taget äro till föga gagn för den svenska nomadbefolkningen, något, som för övrigt är kännetecknande icke enbart för Arjeplog utan ock för andra trakter, där fjällrenskötsel bedrives. Den trångboddhet, som konventionen framkallat för renskötseln, har i sin tur i hög grad återverkat hämmande på landets skogsrenskötsel i lappmarkerna. Inom det

egna landet råder det till följd härav en påfallande överbelastning av alla tillgängliga betesmarker med både lappar och renar — överproduktion kan man säga — vilket haft till följd, att fjälltrakterna äro fullständigt nedtrampade och utbetade. För övrigt kringskåras utvecklingsmöjligheterna för renskötseln av den alltjämt framskridande odlingen, som av förklarliga skäl icke torde kunna förhindras. Fördragsamheten mot renskötseln är icke heller numera på långt när densamma som förut. Man behöver härvidlag erinra sig de allvarliga sammanstötningar, som — trots en omfattande administrativ tillsyn över renskötseln, bl. a. genom lappfogdar och lapptillsyningsmän — ägde rum mellan bofasta och renskötare i de nordligare delarna av Norrbottens län under vintarna 1926 och 1929, vilka motsättningar väckte en enastående uppmärksamhet icke allenast i dagspressen utan ock hos statsmakterna. Komma så härtill andra omständigheter, vilka verka hämmande på renskötseln — bl. a. kan man säga, att densamma står i strid med det starka natur- och djurskyddsintresset — bör det lätt inses, huru svårigheterna hopa sig för renägarna.

Konventionen med Norge och det nyvaknade odlingsintresset i Norrland ha alltså medfört, att renbetesmarkerna numera — trots att de hos en utomstående lämna intryck av avsevärda vidder — i själva verket äro strängt begränsade och därtill, som sagt, avbetade. På grund därav tillåta de endast ett visst, bestämt renbelägg, som kan ge bärgning åt blott ett begränsat antal renskötare.

Nativiteten hos lappbefolkningen är å andra sidan större än dödligheten, och när gränsen för renbetesmarkernas bärighet lokalt eller allmänt är nådd, återstår för överskottet av lappar ingen annan utväg än att övergiva renskötselyrket, såvida ej allvarliga rubbningar i renskötseln skola inträda. Det måste därför betraktas som något normalt och av omständigheterna direkt betingat, att en viss kontingent av renskötande lappar regelbundet beredes tryggade möjligheter att övergå till bofasthet. I detta sammanhang kan nämnas, att Sveriges lappar vid utgången av år 1920 beräknades utgöra 8,129 personer, av vilka 2,775 eller 34.2 procent bedriva renskötsel, medan 5,354 eller 65.8 procent ägna sig åt annat yrke, till väsentlig del jordbruk.

Det är sålunda ett trängande behov, att det snart beredes åt den överskjutande delen av lappbefolkningen och åt det födelseöverskott, som förefinnes hos detta folk, en tryggad övergång till annan utkomstmöjlighet än dess ursprungliga näringsfång, renskötseln. Erfarenheten kan härvidlag giva de bästa direktiven, ty den har redan visat, att den från alla synpunkter lyckligaste utkomstmöjligheten för lappar, som av en eller annan anledning icke kunna bedriva renskötsel, är nötkreatursskötsel i förening med jordbruk i de trakter, där lapparna äro vana att vistas. Redan 1928 års lapplagstiftning har i viss mån haft blicken öppen härför och därför också skapat vissa regler och öppnat en del möjligheter för lappar till bosättning, men detta har tyvärr icke skett i den utsträckning, att de sålunda öppnade bosättningsmöjligheterna utöva önskvärd dragningskraft. Man spårar i de stipulerade villkoren en viss njughet, delvis beroende på en tidigare åskådning, som föga velat uppmuntra lapparnas bosättning. Den officiella lapp-politiken från omkring år 1917, understödd av lappadministrationen, har ju i stort sett utgått ifrån den förutsättningen, att renskötseln vore för lappbefolkningen den enda försvarliga näringen. Annat näringsfång för densamma har därför betraktats som mindre lyckligt. Efter dessa synpunkter har också i stort sett lapparnas skolundervisning reglerats och anpassats. En dylik åskådning, som i fråga om lapparnas näringsfång a priori bygger endast på renskötsel, måste emellertid numera anses ohållbar och föråldrad. Etnografiska synpunkter, huru välmenande och intressanta de än må vara, synas dock böra

vika, när det gäller att bereda utkomstmöjligheter åt en befolkning, som på grund av omständigheternas makt berövats nödiga villkor för sin ursprungliga näring, rensköteln.

Den lagstiftning, som reglerar lapparnas förhållanden, har alltså hittills i huvudsak avsett lapparna enbart som renägare och renskötare. Med odlings framträngande till lappmarkerna samt konventionen med Norge av år 1919 angående renbetet ha emellertid de naturliga betingelserna, såsom redan framhållits, för rensköteln successivt minskats. När renskötelse och odling sammanträffade, blev resultatet, att lagstiftningsåtgärder måste vidtagas till odlings skydd. Men renskötelsen kringgärdades med bestämmelser, vilka medförde stagnation i dess utveckling.

Redan för länge sedan började dock lappbefolkningen inse det ohållbara uti, att uteslutande genom renskötelse skaffa sig sitt uppehälle och på grund därav sökte en del av dem att inrätta sig efter bofasta förhållanden. Frånsett några lokalt betonade, mer eller mindre isolerade stödåtgärder, som under allra senaste tid kommit till uttryck, har emellertid lappbefolkningens av förhållandena framtvingade övergång från nomadlivet till bofast levnadssätt tyvärr föga beaktats och vunnit understöd från det allmännas sida. Övergången från det gamla till det nya ha lapparna själva fått sörja för, så gott de kunnat. I många fall har det gått lyckligt, men samtidigt har det också skapats ett lapskt proletariat, vilket nu fordrar att få sin sociala fråga löst.

Av närlagda protokoll (Bil. A), innefattande opinionsyttringar vid ett flertal sammanträden med såväl fjäll- som skogslappar i skilda trakter, framgår, att enhälliga beslut fattats, att till Eders Kungl. Maj:t ingå med underdånig hemställan om att vid tillgodoseendet av utkomstmöjligheter för den del av lappbefolkningen och dess födelseöverskott, som som på grund av de beskurna betingelserna för renskötelsen icke längre därav anses kunna räkna på en dräglig existens, det lapska kolonisationsspörsmålet, som för övrigt är av gammalt datum och numera för lappbefolkningen av vitalaste betydelse, snarast möjligt måtte upptagas till allsidig prövning och att det sålunda för lapparnas bosättning äntligen skapas sådana villkor, som åt vederbörande lappar erbjuda betryggande möjligheter till en torftig utkomst.

Genom ett målmedvetet och kraftigt stöd åt lapparnas kolonisationssträvanden vinnes jämväl en naturlig avledare för konflikter, som uppstå till följd av odlingsintresset och renskötelsen. I likhet med lappfolkets språk- rör Samefolkets Egen Tidning har man allestädes sålunda hävdad den meningen, att man på denna väg har att söka utgångspunkten till lappfrågans definitiva lösning och det enda rätta botemedlet mot de ständigt återkommande allvarliga kriserna i renskötelsen, som betingas av alltför trånga och utbetade renbetesområden. Dock skulle åt renskötelsen jämväl i fortsättningen ägnas den noggranna omsorg, som motiveras av renbetesmarkernas omfattning och beskaffenhet samt övriga därmed sammanhängande omständigheter.

Snar stödaktion för mindre bemedlade renskötare av nöden.

Intill dess att kolonisationsspörsmålet på allvar hinner tagas upp till allsidig prövning och eventuellt blir löst på det sätt, som lapparna själva hoppas, synes det emellertid oundgängligt, att en tillfällig hjälp beredes åt de mindre bemedlade lappar, som nu under stora ekonomiska svårigheter och umbäranden idka renskötelse. Det finns nämligen för närvarande ett stort antal fattiga renskötare, som icke på ett drägligt sätt i längden kunna hålla ut som nomader, och det är därför för deras skull, som en stödåtgärd på ett eller annat sätt synes vara av nöden. Förhållandena i detta hänseende äro i stort

sett ensartade i alla trakter, där fjäll- och skogsrenskötsel bedrives. I flera avseenden ha de senaste åren varit svåra år för renskötseln. De vedervärdiga natur- och betesförhållandena åtminstone i de mellersta och nordliga lapptrakterna i vintras och nästföregående vinter, varom för övrigt lappadministrativa funktionärer delvis omvittnat i dagspressen, ha medfört, att hjordarna med eller mot renskötarnas vilja skingrats i fjälltrakterna, där renar så snart de kommo ned i skogslandet ömsom fällts i timmerhyggen och ömsom dött av svält eller fallit offer för bofastas hundar, varjämte rovdjuren på sina håll härjat och decimerat renhjordarna, vilka olyckor och misshäligheter renskötarna med bästa vilja icke kunnat förebygga eller avvärja. Obestriddigen har härigenom de enskilda renägarnas ekonomiska ställning allvarligt rubbats, vilket förhållande förr eller senare kommer att återverka på kommunernas fattigvårdstunga. Härtill kommer den ihållande depressionen, som ytterligare tillspetsat situationen. Priset på renskötselprodukter har sjunkit på ett oroväckande sätt, vilket drabbar särskilt de mindre renägarna, som för övrigt utgöra majoriteten av nomaderna. Avskräckande äro också de sommar, som särskilt Arjeplogslapparna måste betala till Norge i form av betesavgifter m. m., vilket här nedan strax skall uppvisas. Renägarna själva hava därför vid olika tillfällen med skärpa framhållit, att situationen för närvarande är sådan, att även lappfolket är i behov av statsmakternas stöd, om inte nöden skall bliva alltför tryckande.

Vid olika sammanträden hava lapparna själva sålunda beslutat att hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa om en stödaktion till förmån för företrädesvis de mindre renägarna. (Bil. A.)

Stödaktion speciellt för renskötarna i Arjeplog oundgängligen påkallad.

Men även om de omnämnda svårigheterna ställt de mindre bemedlade nomaderna i de flesta lappmarker inför sådana svårigheter, som vädja till statsmakternas understödjande ingripande, så torde likväl den största tillfälliga nöden för närvarande råda ibland nomaderna i Arjeplog. Visserligen ha dessa — åtminstone vad de inflyttade Karesuandolapparna beträffar — hittills räknats såsom välbärgade, ja, efter lapska förhållanden t. o. m. som rika. Men till följd därav, att alltför många nomadfamiljer med relativt stora hjordar sammanförts till fjällen härstädes, där betesmarkerna äro ytterst begränsade och därtill utbetade, hava renarna alltsedan Karesuandolapparnas inflyttning år efter år med våld begivit sig över gränsen till närliggande norska områden, där betesmarkerna för renarna äro synnerligen inbjudande. Särskilt under de senaste åren, då vintrarna varit så ogynnsamma från renskötselsynpunkt, att renhjordarna trots allt arbete skingrats, ha dessa i all synnerhet överskridit riksgränsen och översvämmat norska betestrakter. Under både nästföregående och sistlidna vinter var det alldeles hopplöst att försöka att förhindra dessa olovliga invasioner av renar till Norge. Renägarna hava alltså stått maktlösa inför dessa beklagliga missförhållanden. I sin förtvivlan med anledning härav gjorde därför Arjeplogslapparna vintern 1933 en underdånig hemställan hos Eders Kungl. Maj:t, att underhandlingar med den norska regeringen måtte upptagas för utverkande av lindring i reneteskonventionens bestämmelser, i fråga om skadersättningar och betesavgifter till Norge under exceptionellt dåliga natur- och betesförhållanden, såsom fallet var under den gångna vintern. Framställningen föranledde emellertid ingen Eders Kungl. Maj:ts åtgärd, tydligen av den anledningen att den av renägarna då föreslagna utvägen vore mindre lämplig, men såsom ett symptom för ett pressande nödläge torde ifrågavarande framställning i alla fall vara talande nog.

Då enligt konventionen med Norge endast ett begränsat antal renar från Arjeplog årligen få beta inom vissa angränsade områden endast under tiden den 1 juli—31 augusti, hava de olovliga reninvasionerna från Arjeplog till Norge under annan tid av året medfört, att norrmännen utkrävt stora summor i form av betesavgifter och takster av renarnas ägare genom länsstyrelsen i Norrbottens län, som också i första hand förskotterat beloppen, men som sedan söker inkassera dessa av resp. renägare.

Att det verkligen är fråga om sådana summor, som överstiga renägarnas förmåga att betala, torde framgå av följande siffror.

Enligt bilaga B. måste ju renägarna för åren 1928—1932 gemensamt utbetala kr. 40,872: 90 i betesavgifter, kr. 13,122: 12 i skadeersättningar, kr. 5,547: 18 för hopsamling och utdrivning och kr. 2,500: — för återhämtning av renar. Huru mycket av dessa summor, som belöpa sig på enskilda renägare, framgår av bilaga B. Av denna följer härnedan ett sammandrag.

Renägare	Renantal vid sista renräkningen år 1931	Betesavgifter m. m. till Norge för åren 1928—1932 kr.
Anders Andersson Blind, Semisjaur lappby.....	2,614	7,330: 08
Anders Andersson Blind, d. y., Semisjaur lappby....	—	261: 70
Johannes Andersson, Semisjaur lappby.....	—	237: 99
Anna Blind, Semisjaur lappby	—	384: 29
Olov Olsson Blind, Semisjaur lappby	2,044	4,222: 75
Jonas Olsson Blind, Semisjaur lappby	1,396	4,091: 11
Olov Johannes Blind, Semisjaur lappby	—	140: 79
Anders Jonsson Blinds sterbhus, Semisjaur lappby ..	—	154: 41
Anders A:son Omma, Semisjaur lappby	439	1,493: 74
Per P:son Kuhmunen, Mavasvuoma—Luokta lappby..	1,307	3,539: 33
Johan Persson Spiegli, Mavasvuoma—Luokta lappby..	409	1,637: 85
Johan Eriksson Steggo, Mavasvuoma—Luokta lappby..	329	910: 05
Anders Persson Ruong, Mavasvuoma—Luokta lappby	243	734: 06
Per Larsson Fjellman, Semisjaur lappby	848	3,837: 80

Det sistnämnda fallet i ovanstående tablå är särskilt ett talande exempel på, huru hårt inkasseringen av ifrågavarande belopp drabbar den enskilde. Då nämligen den dörstades nämnde renägaren Per Fjellman icke mäktat betala den på honom påförda skadestands- och betesavgiftssumman, har utmätning av icke mindre än 200 st. av hans renar måst verkställas. Vid den senaste renräkningen 1931 hade han emellertid icke mer än 848 renar. Sedan dess hava 278 renar tvångsnedslaktats för honom. Dessutom har under de senaste årens svåra betesförhållanden hans renhjord decimerats så mycket, att han innevarande år ansåg sig hava kvar endast 250 st. renar. När alltså utmätningen verkställdes, har han i sin ägo blott ett obetydligt antal renar, med vilka han ingalunda kan försörja sin familj på 6 personer.

Detta fall är så mycket mer ömmande, som denne renägare — en infödd Arjeplognomad — kommit i denna olycka allenast till följd av dislokationen av icke mindre än 4 familjer Karesuandolappar till hans gamla renbetesland.

Ifrågavarande fall har på detta ingående sätt relaterats för att klart belysa lägets allvar med hänsyn till enskilda renägare, som på liknande vis mer eller mindre ruineras.

Det bör också i detta sammanhang framhållas, att en hel del nomader för skador under samma år tidigare betalat rätt så stora summor. Dessa hava i många fall indrivits genom laptillsyningsmannen, som vanligtvis utfärdat

kvitton å mottagna belopp av följande lydelse: »Av N. N. för räkning Länsstyrelsen i Norrbottens län för betesavgift till Norge.» Bilaga C. utgör ett talande exempel härpå, och här nedan följer ett utdrag av dessa:

Per Larsson Fjellman	sammanlagt kr.	965: 86
And. Jonas Blind	»	104: 46
Anders Andersson Blind	»	2,787: 20
Olov Olovsson Blind	»	1,354: 35
Anders A. Omma	»	566: 87
Anna Blind	»	153: 13
Jon. Olson Blind	»	1,588: 27
Anders Persson Ruong	»	234: 23

I berörda höga siffror hava inga betesavgifter och takster för vintern 1932—1933 medtagits. Enär — såsom redan påpekats — betesförhållandena denna vinter voro de sämsta i mannaminne inom det egna landet, men däremot relativt goda inom norskt område, hava renar mot lapparnas vilja i ganska stor mängd under sagda tid i spridda flockar trängt in i Norge, där de ock under ständig bevakning av renägarnas manskap — trots renbeteskonventionens stränga bestämmelser — måst beta en tid av vintern 1932—1933 för att icke gå under av svält.

Enligt uppgift från lappfogden i Norrbottens södra distrikt föreligga för närvarande ytterligare krav för ifrågavarande tid på icke mindre än tillhoppa kr. 36,794: 45, vilka krav dock äro under utredning och sålunda ej ännu definitivt avgjorda.

Av det ovan anförda rörande olika krav från Norge torde det sålunda med önskvärd tydlighet framgå, att nomaderna i Arjeplog måste ovillkorligen gå under i ekonomiskt hänseende, därest dessa stora belopp skola betalas av dem själva. Men därigenom icke blott omöjliggöres renskötselns vidare bedrivande i dessa trakter, utan den slutliga konsekvensen blir den, att fattigvården tvingas att taga hand om de lappar, som genom de höga utgifterna till Norge bliva utfattiga. Lappbefolkningen i alla trakter inser också till fullo den allvarliga katastrof, som på detta sätt hotar att drabba en hel sockens fjällbefolkning och renskötsel. Därför ha både fjäll- och skogslappar enat sig om att även i denna viktiga livsangelägenhet påkalla Eders Kungl. Maj:ts nådiga hjälp. (Bil. A.)

En utvidgning och reorganisation av de pågående lapputredningarna kräves.

Med anledning av ovan berörda och alltjämt aktuella misshälligheter i Arjeplog, närmast förorsakade av renbeteskonventionen av år 1919, som direkt föranledde överflyttningar av en hel del renskötare med renhjordar norrifrån till Arjeplog, mer än vad betesmarkerna där kunde tillåta det, väcktes i riksdagen år 1930 av borgmästare Carl Lindhagen en motion, som resulterade i en mindre kommitté, som fick bemyndigande att vidtaga åtgärder, som gå utöver den nuvarande lappadministrationens befogenhet i Norrbottens län. Dessa utredningsarbeten voro mycket välkomna, men lapparna hade dock vid deras tillkomst en känsla av, att det hade varit lyckligt, om nämnda kommitté hade fått en mera fristående karaktär, än vad nu är fallet, då den är lokalt betonad och står under ledning av länsstyrelsen i Norrbottens län. Denna åsikt har sedermera ytterligare stärkts, då man allt mer och mer vunnit bekräftelse på att konventionen och det nyvaknade odlingsintresset i lappmarkerna i själva verket beskurit villkoren för ren-

skötseln i sådan utsträckning och i övrigt medfört sådana olägenheter i alla lapptrakter, att tillrättaläggandet och lösningen av de lapska problemen måste ses från en helt annan synpunkt och fotas på helt andra grunder, än man hittills utgått ifrån och byggt på. Lokalt betonad prövning av uppkomna misshälligheter kan knappast vara till fyllest, när symptom, liknande dem i Arjeplog, spåras i alla lappmarker. Såsom ett viktigt problem, som ropar på snar lösning, har ju redan framhållits, hurusom enbart det lapska kolonisationsspörsmålet är en angelägenhet av vitalaste betydelse för lappbefolkningen i gemen. Därför är det ett allmänt önskemål bland lapparna, att nämnda kommittés utredningsarbeten utvidgas och att av lapparna utsedda representanter måtte beredas säte och stämma i densamma. (Bil. A.)

Samernas representationsfråga m. m.

De spörsmål som här ovan berörts och även andra för lappbefolkningen betydelsefulla livsfrågor hava aktualiserat ett länge känt behov av en lapparnas egen representant i riksdagen. All erfarenhet giver nämligen vid handen, att därest en folkgrupps livsintressen och livsfrågor skola kunna på ett effektivt sätt bevakas och befrämjas, så måste denna folkgrupp på något sätt representeras i riksdagen. Vad lappfolket beträffar, har det visserligen haft och fortfarande har välvilliga förespråkare i den lagstiftande riksförsamlingen, men det är i alla fall av endast välvilja dessa taga sig an lapparnas sak. En helt annan inställning till och kontinuitet i de olika lappfrågorna måste det emellertid bli, därest en egen lapprepresentant funnes i riksdagen. Uppenbart är, att denne både kunde och ville taga viktiga initiativ till lappfolkets bästa, så snart sådant vore av nöden. Utan tvivel kunde därför reformförslag till förmån för renskötseln och andra lapska förhållanden ske på ett mera normalt och organiskt sätt, än vad nu är fallet.

Man kunde ju visserligen kanske ha rätt att vänta, att lapparnas angelägenheter bäst skulle kunna bevakas och befrämjas genom den s. k. lappadministrationen, som i viss mening är överorganiserad, men erfarenheten har tyvärr visat, att denna har till sin huvudsakliga uppgift att endast bevaka författningarnas strikta efterlevnad. Det ligger därför i sakens natur, att den då icke gärna är mäktig till uppslag och initiativ i positiv riktning. Därtill saknas också det personliga intresset och den nödvändiga sakkunskapen.

Därför anser nu lappbefolkningen, att tiden är inne, då den borde få en egen representant i riksdagen. För en utomstående torde det visserligen te sig, som om frågan rörande lapparnas representation vore överflödig, ty jämförda med röstsiffror i allmänhet äro ju lapparnas sammanlagda röstsiffror alltför opropotionellt obetydliga, när det gäller kravet på en egen riksdagsman. Men det är dock att märka, att det här i alla fall rör sig om en hel folkgrupp, som företräder avsevärda sociala och kulturella intressen. Betraktar man saken från sistnämnda synpunkt, skall man säkerligen finna, att lapparnas representationsfråga är av synnerligen vital betydelse och därför också värd att stödjas även av dem, som till äventyrs kommit litet längre fram på vägen för kulturell utveckling.

Frågan om lapparnas representation i riksdagen har också redan två gånger, nämligen åren 1920 och 1930, motionsvis framförts i riksdagen av borgmästaren Carl Lindhagen, som därigenom och genom många andra betydelsefulla insatser gjort sig förtjänt av lappfolkets djupa och varma tacksamhet. Den behandling, som denna fråga åtminstone år 1920 fick i riksdagen ger också rätt åt lappfolket att hoppas, att dess dröm och önskan

om en egen representant i den lagstiftande folkförsamlingen skall slutligen av statsmakterna behjärtas. Lappbefolkningen har därför beslutat, att jämväl i denna angelägenhet hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa om åtgärder för denna frågas lyckliga lösning.

Till stöd för de hänvändelser vi sålunda i olika avseenden tillåtit oss, få vi jämväl och icke minst i fråga om representationsrätt i svenska riksdagen åberopa den särskilda hänsyn, som genom fredsslutet skall under folkförbundets hägn ägnas de europeiska minoriteterna. Även de svenska delegerade i folkförbundets förhandlingar hava ju ägnat uppmärksamhet åt denna sak, och senast har — enligt meddelande i pressen — utrikesminister Sandler fällt en lars i Genève för densamma.

Men än mer. En huvudpunkt i detta folkförbundets europeiska bemödande för tillvaratagande av de europeiska minoriteternas rätt är överhuvudtaget, att dessa såvitt möjligt och åtminstone på nära håll styras av självvalda tjänstemän, utsedda bland deras eget folk. Vi syfta härmed för vår del närmast på lappfogdarna och lapptillsyningsmännen. Det ligger i sakens natur och vitsordas av erfarenheten, att dessa, av svenska ämbetsverk — utan lapparnas hörande — enbart ur den svenska rasen, åtminstone vad lappfogdar beträffar, utsedda, tämligen — i synnerhet där ute på de öde vidderna — självrådiga befattningshavare skola på sätt, ovan skildrats, mera betrakta sig som polistillsyningsmän för lagarnas formella efterlevnad, än som målsmän för lapparnas välfärd. Därom framfördes även i en motion i första kammaren vid 1933 års riksdag lappallmogens klagomål, sammanfattade i en vid motionen fogad framställning i Samefolkets Egen Tidning.

Likaledes måste ifrågasättas nyttan och befogenheten av länsstyrelsens rätt att upphäva lapparnas val av ordningsman och utnämna annan i stället.

Lapparnas självvalda tjänstemän kunna hava fel. De av svenska ämbetsverk till uppsyningsmän över lapparna utsedda svenska befattningshavare måste i stort sett — ingen regel utan undantag — hava flera.

Av dessa »nationella» anspråk från det lapska minoritetsfolket följer ock, att kommittéer och vid underhandlingar, svenska såväl som mellanfolkliga, uti frågor, som röra lapparnas speciella förhållanden, även lappar böra insättas som delegerade. Detta skedde först i följd av en påminnelse därom från 1920 års riksdag. Nu börjar emellertid denna riksdagsskrivelse falla i glömska. Någon sådan representation förekommer därför ej, såsom redan nämnts, i den nuvarande speciella Norrbottenskommittén, vars sammansättning vi tillåta oss anse bort vara en annan, och vars uppdrag vi, som sagt, hemställt böra omvandlas till en med vidare befogenhet utrustad och från allmänt ämbetsverk fristående undersökningskommission.

Vi hålla sålunda före, att en revision även av den svenska lappförfattningen, för hävdandet av det i alla tider dock lojala lapska minoritetsfolkets självbestämningsrätt och utan avvaktan på övriga överväganden ofördröjligen företages.

I detta sammanhang må det icke anses förmätet av oss, om vi nu omsider fästa regeringens uppmärksamhet på en av grundorsakerna till de svenska lapparnas utarmning och kanske hotande undergång, nämligen konventionen mellan Sverige och Norge angående renbetning av år 1919. Det kan väl knappast varit avsett, att den skulle få sådana följder, som skett och av oss ovan skildrats.

Underhandlarna hava förklarligt nog ej förutsett dem, och lapparna höllos utanför dem och fingo, säges det, icke ens kännedom om, vad det var frågan om, förrän de ställdes inför ett fullbordat faktum.

Konventionen bör åter granskas i ljuset av sina verkningar, och rättelser

vidtagas i vad som blivit försummat. I varje fall är det påkallat, att grunderna för skadestånden och betesavgifterna rättvisligen prövas samt att bättre kontroll, även med svensk medverkan, stadgas över de belopp, som från Norge debiteras och av lapparna hänsynslöst indrivnas ur deras enda eller förnämligaste egendom, renarna.

Vi tillåta oss sålunda yrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes inleda underhandlingar med Norge om granskning av förenämnda konventions verkningar och därav påkallad revision av densamma.

De sju slutyrkandena.

Med stöd av vad sålunda framhållits och med hänvisning till närlagda protokoll få undertecknade valda ombud å lappbefolkningens vägnar i dju-paste underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder i syfte:

1:o) att snarast åstadkomma en revision av författningen om den lapska kolonisationen, så att den i tillämpningen bereder utkomstmöjligheter för den lapska befolkning, som till följd av de numera begränsade betingelserna för både fjäll- och skogsrenskötsel icke enbart därav kan räkna på en torftig utkomst samt att för lapparnas bosättning äntligen skapas sådana villkor, som verkligen utövar någon dragningskraft på vederbörande lappar och erbjuda dem möjligheter till en dräglig existens;

2:o) att intill dess kolonisationsfrågan hinner bli löst skyndsamt ur lappfonderna eller ur andra tillgängliga medel beviljas erforderliga anslag i syfte att inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län på lämpligt sätt hjälpa de mindre bemedlade renskötande fjäll- och skogslapparna;

3:o) att ur Norrbottens läns lappfond eller andra tillgängliga medel beviljas tillräckliga anslag för likvidering av de avsevärda belopp till Norge i form av betesavgifter och takster, som på grund av vidriga natur- och betesförhållanden drabbat de nuvarande Arjeplogslapparna och som de själva icke utan ruinerande ekonomiska rubbningar kunna likvidera;

4:o) att de pågående lapputredningar som anbefalldes år 1930 måtte utvidgas med befogenhet att pröva förhållandena i samtliga lappmarker samt att tre av fjällapparna utsedda representanter, nämligen en från vart och ett av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt minst en representant, utsedd av skogslapparna måtte beredas möjlighet att med beslutanderätt medverka i den kommitté, som nu arbetar med lappfrågor rörande Norrbottens län samt att slutligen denna kommitté därtill utökas med borgmästare C. Lindhagen, landshövding G. Rosén och hovrättsrådet Ph. Aastrup;

5:o) att lappbefolkningen må kunna berättigas att i riksdagen erhålla egen representant;

6:o) att en revision av svenska lapplagstiftningen även för hävdande av det lapska minoritetsfolkets tillbörliga självstyrelse genom okvald befogenhet att själva utse ordningsmän och lappfogdar ofördröjligen företages, och för det

7:o) att underhandlingar med Norge upptagas om revision i ovan angivna avseenden av konventionen mellan Sverige och Norge av år 1919 i fråga om renbetning.

Stockholm den 7 november 1933.

Underdånigst:

Torkel Tomasson.

Gust. Park.

Jonas Åhrén.

Nils Thomasson.

J. O. Ollén.

Anders Georg Nilsson.

Ur Samefolkets Egen Tidning, nr 2, årg. 16, juni 1934.

Borgmästare Lindhagen interPELLERAR statsministern.

Kan det förväntas, att regeringen söker lösa lappfrågan någorlunda från grunden?

Samefolkets deputation till regeringen den 7 november i fjol och de därvid framställda önskemålen ha i hög grad fäst uppmärksamheten på lappfrågans nuvarande läge. Och det vill nästan synas, som om länsstyrelsernas remissutlåtande ej bleve avgörande för regeringens ställningstagande. Åtminstone fortsätter, enligt vad statsministern meddelat, ärendets beredning inom vederbörande departement.

Borgmästare Carl Lindhagens inställning till samespörsmålen är sedan tidigare väl känd. Även denna gång har han fullföljt sin väktaregärning och dragit en lans för samernas spörsmål. Detta skedde i en interpellation till statsministern den 11 sistlidne maj. Då denna interpellation är ur samisk synpunkt utomordentligt förtjänstfull och desslikes ur historisk synpunkt märklig, återgiva vi den ur riksdagens protokoll i första kammaren för den 11 maj i det följande in extenso:

»Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och yttrade: I en petition till Konungen den 7 november 1933 framfördes av en lappdeputation en hemställan om en revision från grunden av det lapska minoritetsfolkets livsföring med behörig hänsyn givetvis även till andra angelägenheter. Man skulle kunna säga, att petitionen utmynnade i ett bestämt krav, att det nu ej längre vore försvarligt att allenast lappa på lappfrågan och förvandla den till ett lappverk. En svår uppgift visserligen, men så mycket mer angelägen. I sammanhang därmed upprepades en gammal erinran emot den svenska lappadministrationens avigsidor. Lapparna önskade hellre målsmän för lappfolkets välfärd än en tillsyn över renskötelsen, vilken Same ansåg mera ha karaktär av polisväsende.

Kraven utmynnade i sju yrkanden, som i korthet kunna sammanfattas sålunda: den lapska kolonisationen i förgrunden, ekonomiskt understöd även åt de arbetslösa obemedlade lapparna, statsbidrag till likvid av ruinerande skadeståndsbelopp till Norge, en neutral allsidig kommitté utanför lappadministrationen även med representanter för fjäll- och skogslapparna, en egen representant i riksdagen, hävdande av det lapska minoritetsfolkets tillbörliga självstyrelse, revision av konventionen år 1919 mellan Sverige och Norge. Framställningen överlämnades vid sittande audiens med flera statsråd under statsministerns ordförandeskap.

Denna petition har enligt grundlagens föreskrift remitterats till 'vederbörande ämbetsverk', som ansetts vara länsstyrelserna i de tre nordligaste länen. I anledning härav har sammanträde hållits i Umeå den 28 och 29 november 1933. I samrådet deltog landshövdingarna i de tre länen, f. d. landshövding Ringstrand, landssekreterarna Sundberg och Hultman samt lappfogdarna Malmström, Cederberg och Gardham. Sålunda lappadministrationens spetsar. Länsstyrelserna avgåvo härefter ett gemensamt utlåtande dagtecknat den 14 februari 1934.

Det redogöres till en början för de verkställda undersökningarna av olika förrättningsmän och vid företagna resor och sammanträden. Sedan övergår betänkandet till Sames petition. I stort sett avvisas samtliga kraven med den icke ovanliga underströmmen av ett nedblickande på detta folk, ett kategoriskt framhävande av dess försyndelser och en förtegenhet av lappadministrationens ofullkomligheter. I anledning härav har från deputatio-

nens sida den 30 april självmant avgivits påminnelser. Det var ju ock särdeles erforderligt, att 'vederbörande ämbetsverk', icke, såsom ofta sker, få sista ordet.

Det är av djupt intresse att lägga dessa båda senare först i går mig till-handakomna framställningar, den ena från Same och den andra från den svenska funktionarismen, vid varandras sida. Å ena sidan ett folks kamp för livet, å andra sidan maktens överlägsna själv tillräcklighet. Det är påfallande, synes mig, vilken högre kultur både till innehåll och form även på papperet här presteras av livet själv i motsats till dess förklädnader i författningarna.

På grund av vad sålunda anförts och då brådska är för handen nödgas jag anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande frågor:

1) Kan det förväntas, att regeringen i den outsläckliga lappfrågan vill nu söka lägga särskild vikt vid ett bemödande åtminstone att lösa denna angelägenhet någorlunda från grunden och ej såsom förut låta den rinna ut alltför mycket i negationer, nya äventyrligheter eller lappverk?

2) Bör ej för dagen mera än som skett uppmärksammas behovet av understöd även åt arbetslösa, fattiga lappar likaväl som åt den övriga nödlidande befolkningen i riket?

3) Kan det kallas en rättsordning, att Sames boplatser, alltmer tillbakaträngda av den vita civilisationen och dess administration, betraktas nästan som ett koncentrationsläger, ställt under polisbevakning?

4) Bör ej i stället detta minoritetsfolk tilläggas ett rimligt mått av självstyrelse och helst, på svensk framställning, ställas liksom en stor del andra europeiska nationella minoriteter under skydd jämväl av folkförbundet?

5) Kan det emotses, att Same — i brist på representation i riksdagen, vilken nu av lappadministrationen kargt avvisats — genom författning eller ekonomiskt understöd eller helst bådadera beredas, liksom skedde 1918 i Östersund, tillfälle till regelbundna lappriksdagar exempelvis vart fjärde år med möjlighet att kunna inkallas jämväl till urtima möten?

6) Anser regeringen liksom dess administration det vara orimligt, att försöksförhandlingar med Norge upptagas för någon rimlig revision av mellanriksdagen 1919 i det av petitionärerna framhållna syftet?

7) Betingar ej även enligt regeringens mening det nu föreliggande problemet, att dess prövning bör anförtros åt ett fristående neutralare rådslag oberoende av den officiella lappadministrationen, vilken väl däremot må få komma med råd och hjälp och framlägga egna undersökningar?

8) Förmodligen är jämväl regeringen besjälad därav, liksom skedde 1920 på riksdagens begäran, att representanter även för fjäll- och skogslappar, utsedda av dem, insättas med beslutanderätt i det rådslag, som i den ena eller andra ordningen skall förelägga statsmakterna förslag till värnande av lapparnas livsfrågor?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.»

Statsministerns svar: Beredningen av ärendet pågår.

Den 24 maj besvarade statsministern i första kammaren hr Lindhagens interpellation. Statsministern omnämnde, att petitionen varit föremål för yttranden av länsstyrelserna i Norrbottens, Jämtlands och Västerbottens län. Därefter ha petitionärerna i april inkommit med påminnelser. Fortsatt beredning av ärendet pågår inom vederbörande departement. Innan denna beredning slutförts, ansåg statsministern icke lämpligt att inför kammaren taga ståndpunkt till de av interpellanten framställda frågorna.

Ur Samefolkets Egen Tidning, nr 3, år 1936.

Lapputredningens betänkande — ett digert aktstycke.

1930 års lapputredning klar efter fem år.

Ovanlig förståelse för samernas kolonisationsspörsmål, men betänkandet ger dock anledning till kritik.

Resultatet av 1930 års norrbottniska lapputredning, som på samiskt håll avvaktats med intresse, har i dagarna utkommit från trycket. Det är en omfångsrik studie på 318 trycksidor och ingår i »Statens officiella utredningar 1936: 23, Socialdepartementet» samt distribueras genom Nordiska bokhandeln mot ett pris av kr. 3:— . Betänkandet, som är avgivet den 29 december 1935, är undertecknat av landshövding B. A. Gärde, landssekreterare R. Sundelius och jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen.

En uttömmande redogörelse för de i betänkandet föreslagna åtgärderna låter sig näppeligen göras på det utrymme, som står till förfogande i dessa spalter. Det bör emellertid, såsom också i rubriken här ovan framhålles, noteras, att utredningen visat en anmärkningsvärd förståelse för det samiska kolonisationsspörsmålet. De kritiskt lagda reflexionerna kunna emellertid ej läggas åsido. Samtidigt som utredningen i kolonisationsspörsmålet ovedersägligen uppbäres av en stor fond praktiskt förstånd, saknar betänkande i flera andra delar psykologisk inlevelse. Till dessa reflexioner återkomma vi emellertid i nästa nummer.

Men innan vi nu närmare ingå på en objektiv redogörelse för de i betänkandet föreslagna åtgärderna är det för åskådlighetens skull nödvändigt att först i korthet redogöra för de trångmål och förmenta misshälligheter i renskötseln i Norrbottens län, vilka närmast föranledde tillkomsten av 1930 års lapputredning, vars resultat krävt en tid av över fem år.

Man har med hänsyn till odlingen, som givetvis har företråde framför renskötseln, icke ograverat för den senare förmått hävda den s. k. sedvanerätten, innefattande att åt samerna på sin tid högtidligt för all framtid förbehölls rätten att »betjäna sig av land och strand» till uppehåll för sig och sina renar. 1919 års konvention mellan Sverige och Norge angående renbetning medförde, som känt, en kraftig beskärning av svensk renbetning sommartid i Norge. Särskilt drabbade detta renskötseln inom Karesuando och delvis Jukkasjärvi socknar, därifrån man efter år 1919 nödgades förflytta en mängd renskötarfamiljer med renar söderut till Gellivare, Jockmokks och Arjeplogs socknar. Sålunda en slags folk- och renvandring. Till Arjeplog, som kom att ådraga sig det största intresset, inflyttade under åren 1920—1924 icke mindre än 20 Karesuando-renskötarfamiljer, av vilka många hade ansenliga renstockar. Socknens ursprungliga renskötare utgjorde vid denna tid omkring sexton hushåll.

Det ligger i sakens natur, att en så pass kraftig folk- och renvandring, som här var fallet, skulle medföra vissa förvecklingar och motsättningar. I Arjeplog blev det överproduktion av såväl renskötare som renar, något som alltfjämt är kännetecknande särskilt för nämnda landsända. Härtill kom, att de nyinflyttade under sommartid, vana som de voro vid öar och naturliga hinder i Norge, praktiserade en alltför fri och bolagsmässig renskötsel, som mindre lämpade sig vid de öppna terrängförhållandena i den nya landsändan. Deras

renskötselmetoder avveko påfallande från dem, som socknens ursprungliga renskötare voro vana vid, nämligen en intensivare renvård (tjänkes påtsoisuito). Den till Arjeplog införda alltför bolagsmässiga renskötseln medförde även, att man vid första snöföret då renbetet på våra numera lavfattiga fjäll i regel plägar försämrats, ofta i en utsträckning att renbetet blir helt förstört. icke hann verkställa nödiga skiljningar och uppdelning av hjordarna, med resultat, att vinterflyttningarna till mitt- och kustlandet ägde rum med lika bolagsmässiga hjordar som fallet var sommartid, något som hade till följd att i förbifarten skogssamernas renar mer eller mindre sammanblandades och uppslukades av de från fjällens nedströmmande i regel mäktiga renhopenarna. Därmed hade inflyttningen till Arjeplog icke allenast medfört olägenheter inom nämnda socken utan också åsamkat motsättningar med avseende på skogsrenskötseln i Arvidsjaur.

Under liknande förhållanden är det förståeligt, att de infödda renskötarna i Arjeplog och skogssamerna i Arvidsjaur på sin tid anförde kraftigt missnöje och anropade myndigheternas ingripande till en bättre tingens ordning. Det har också sagts, att man på lappadministrativt håll framhållit, att man med Karesuandosamernas inflyttning skulle lära de gamla Arjeplogssamerna att sköta renar, något som av dessa givetvis uppfattades som för dem nedsatt betyg. I varje fall var det icke ägnat att utjämna utan fastmer skärpa det hastigt uppspirande Arjeplogsspörsmålet, som efter några år uttryckligt fördes fram på dagordningen genom följande opinionsyttring.

Under ordförandeskap av den kände Lars Andersson-Spellok (Rensund) sammanträdde infödda Arjeplogssamer och skogssamer från Arvidsjaur till rådslag i Arjeplogs kyrkby i februari 1929. Vid detta sammanträde dryftades en hel del spörsmål, företrädesvis motsättningar, som uppstått genom Karesuandosamernas inflyttning till Arjeplog. Kritiken riktade sig ej mot de inflyttade personligen, ej heller emot inflyttningen, som man lojalt förstod var förestavad av tvingande skäl, utan uteslutande mot de inflyttades, som nämnts, alltför fria och bolagsmässiga renskötselmetoder. Till bibringande av insikt hos de inflyttade om nödvändigheten av att böja deras renskötselmetoder i mera överensstämmelse med i orten från gammalt gängse intensivare metoder yrkades å mötet en hel del kraftåtgärder mot de nyinflyttade, bl. a. att deras reninnehav skulle reduceras och att det skulle tillses att byordningens föreskrifter efterlevdes.

Försedd med protokoll från detta möte företog Spellok samma år en resa till Stockholm, där han uppsökte samernas sedan gammalt beprövade företrädare i riksdagen borgmästare Lindhagen, för vilken Spellok, utöver vad protokollet från sammanträdet upplyste, personligen utvecklade Arjeplogsspörsmålet.

Med sin ingående kännedom och omfattande erfarenhet i spörsmål, som röra samerna, tog sig borgmästare Lindhagen en liten funderare. Den framförda angelägenheten var på sätt och vis ömtålig. Den rörde sig ju delvis om ett motsatsförhållande renskötarna inbördes. Men innan Spellok återvände till fjälls, lät borgmästare Lindhagen Spellok förstå, att dennes framförda angelägenhet och mission betydde något och komme att föranleda borgmästarens åtgärd i ena eller andra riktningen. Och så blev det.

Vid 1930 ars riksdag väckte borgmästare Lindhagen en motion i ärendet (motion i första kammaren nr 211). Insiktsfull och förstående som alltid utvecklade och ventilerade borgmästare Lindhagen Arjeplogsspörsmålet till båtнад för alla parterna. Motionen utmynnade i en hemställan, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt överväga och söka tillrättalägga de missförhållanden, som föranletts av Karesuandosamernas medgivna invandring på Arjeplogssamernas gamla renbetesområden även-

som överväga någon lämplig ordning i allmänhet för att »enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet» samt att, i den mån för dessa önskemål krävdes riksdagens medverkan. Kungl. Maj:t måtte därom framlägga »de sociala lagförslag eller andra åtgärder», vartill förhållandena kunde föranleda.

Första lagutskottet, dit motionen remitterades, ägnade densamma ett utomordentligt intresse och efter att hava inhämtat upplysningar från personer, vilka ansågos sitta inne med kännedom om förhållandena, bland dem nomadskolinspektören Erik Bergström, föreslog utskottet, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i motionens syfte, vilket blev riksdagens beslut.

Men det var icke enbart Arjeplogsspörsmålet, som föranledde detta beslut. Djupare anledningar förelågo, nämligen renskötselns förhållande till jordbruket. I friskt minne lever, hurusom under förjulsvintrarna 1926 och 1929 kraftiga sammanstötningar ägde rum mellan renskötare och bofasta inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar i anledning därav, att renskötarna, på grund av vedervärdiga betesförhållanden och måhända delvis på grund av bristfällig tillsyn, förlorade herraväldet över renhoparna, med resultat att dessa under vandringen från fjällen till skogslandet i osedvanlig utsträckning raserade bofastas utestående höhässjor, något som på sin tid i hög grad uppmärksammades i pressen. Ekot från dessa sammandrabbningar genljöd vid 1930 års riksdag vida kraftigare och allvarligare än Arjeplogsspörsmålet.

Bland annat kommo nyssnämnda missförhållanden till uttryck i en i andra kammaren av pastor Jöran Grapensson väckt motion nr 379, vari yrkades, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning för vidtagande av åtgärder till jordbruksnäringens skydd i sådana trakter inom Norrbottens län, där renskötsel bedrivs. Motionen föranledde ej någon riksdagens åtgärd, enär yrkandet ansågs tillgodosett i riksdagens tidigare fattade beslut och skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av borgmästare Lindhagens motion.

Av den förebragta utredningen fann Kungl. Maj:t i likhet med riksdagen, att vissa misshälligheter voro rådande i lappmarken inom Norrbottens län. Motsättningar, ansågs det, förefunnos såväl inom lappbyarna (Arjeplogsspörsmålet) som beträffande renskötselns förhållande till bofasta. Särskilt syntes detta vara fallet inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar, varmed åsyftades förutnämnda sammandrabbningar. Otviveltigt, ansågs även, att vissa bristfälligheter i fråga om renvården hade en ej obetydlig skuld härtill. I likhet med riksdagen fann Kungl. Maj:t en undersökning av behovet påkallad. På grund härav anbefalldes Kungl. Maj:t den 30 maj 1930 länsstyrelsen i Norrbottens län att jämte särskilt tillkallade personer, dem chefen för socialdepartementet bemyndigandes att utse, verkställa utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpande av de inom vissa delar av lappmarken i Norrbottens län yppade missförhållanden samt rörande de *kostnader*, som därav föranleddes. Vidare anbefalldes länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län att i den omfattning, som kunde anses erforderlig, verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande i dessa län och rörande de kostnader, som kunde därav föranledas.

Att den anbefallda undersökningen icke blev fristående utan överlämnad åt länsstyrelserna, företrädesvis åt länsstyrelsen i Norrbottens län, hade väl sin grund däruti, att nämnda länsstyrelse — påstods det — redan hade vidtagit vissa åtgärder för tillrättaläggandet av de påtalade misshälligheterna. För övrigt såg man på detta håll ogärna några inblandningar i lappangelägenheter. »Kommissioner och annan välvillig hjälp utifrån» — menade man i Luleå — »skulle endast verka förvirrande.»

Att ändamålet med undersökningen kom att avse allenast renskötelsns ändamålsenliga bedrivande och hårklyverier om renskötelsesmetoder torde delvis få tillskrivas bristfälligheten i den opinionsyttring, som närmast föranledde den anbefallda undersökningen. Detta insågs också snart. Under motivering att betingelserna för renskötelsen dels genom 1919 års konvention med Norge och dels genom den framskridande odlingen inom landets egna gränser beskurits därhän, att av renskötelsen numera kunde påräknas bärgning allenast för ett begränsat antal renskötare, hemställde den stora samiska deputationen hos regeringen den 7 november 1933 att den 1930 anbefallda lapputredningen måtte utvidgas med befogenhet att pröva samernas existensfråga i hela dess vidd, varvid det samiska kolonisationsspörsmålet sattes främst på programmet. Det mötte emellertid motstånd från de tre norrländska länsstyrelserna. Men därmed är ej frågan skrinlagd. Och det är märkligt att erfara, hurusom den norrbottniska lapputredningen sedan dess ändrat sin ståndpunkt och utan direktiv på ett förtjänstfullt sätt upptagit till prövning även det samiska kolonisationsspörsmålet.

I föreliggande betänkande föreslagna åtgärder, vare sig de röra sig om byordning, renstängsel, lador till skydd för bofastas utestående hö mot renarnas åverkan eller åtgärder till underlättande av den samiska kolonisationen, avse uteslutande förhållandena i Norrbottens län. De villkorligt anbefallda undersökningarna i Västerbottens och Jämtlands län ha icke lett till annat resultat än att man lär ha, säges det, delvis befarit fjälltrakterna i dessa län för att utröna, huruvida man dit möjligen skulle kunna överföra några Karesuandosamer, men det har mött hinder, enär betesmarkerna där redan varit upptagna av infödda renskötare.

Utredningens föreslagna åtgärder

föregås i betänkandet av en vidlyftig historisk framställning om lappfrågans utveckling och en redogörelse för hittills av utredningen utförda arbeten. Vidare önska förslagsställarna avge en förhandsreservation. Det heter nämligen, att »om det beträffande varje utredning av en samhällsfråga gäller, att den har endast tidsbegränsat värde och giltighet, så är detta i alldeles särskild grad fallet med en utredning i den s. k. lappfrågan». Reservationen har nog sitt berättigande, likaså utredningens erinran om att herdekulturen i alla länders utveckling fått vika inför åkerbrukets framåtskridande. Och så torde väl också utvecklingen i vårt land förlöpa. Därför är det alldeles riktigt när det påpekas, att bebyggelsens och odlingens ökade omfattning medfört minskad förutsättning för renskötelsen, så att denna icke lämna livsuppehälle åt den nuvarande nomadstammen.

I det kapitel, som behandlar de administrativa förhållandena, lämnas först en uppgift om den nuvarande indelningen av lappbyarna och de beslut på vilka denna indelning grundar sig. Därefter kommer förslag till byordningar för såväl fjälllappbyar som skogslappbyar.

Vi återkomma, som sagt, till dessa spörsmål. Det föreliggande förslaget, eller utkast till förslag, indelar betesområdena och ger bestämmelser om bevakning under olika årstider. Renarna skola under vårflyttningstiden — heter det bl. a. i förslaget till byordning för fjälllappbyarna — vallas dygnet runt. Efter framkomsten till vårbeteslandet skola renarna så bevakas, att de hållas inom den för vårbetning anvisade trakten och för möjliggörande av detta skola »fasta vaktposter eller bevakningslinjer» utsättas på de platser, som lappfogden eller lapp tillsyningsmannen, efter förslag av ordningsmannen i samråd med lapparna, bestämmer. Det bestämmes tid för flyttningen

från vårbeteslanden. Under vistelsen på sommarbetesområdet skall renskötande husbonde jämte sitt husfolk taga boplats inom dettas gränser. För möjliggörande av att renarna hållas inom områdets gränser — s. k. betesdistrikt — skall bevakningen verkställas genom vallning och ofta upprepad sammandrivning av hjorden och genom vaktposter. Inflyttning å höstbeteslanden må ej ske före den 1 sept. För förberedelse till vinterflyttning skall sopsamling av gemensamma hjordar på höstlanden påbörjas senast den 1 okt. och skiljning till grupper om det högsta antal renar, som för varje höstbetesområde är tillåtet, skall vara genomförd före den 15 okt. Skiljning till vintergrupper om högst 1,500 djur skall vara genomförd före den 15 nov. Renvaktare får icke under vistelsen på vinterbeteslanden ha sin bostad på längre avstånd än 10 km. från hjorden.

Bestämmelserna skola naturligtvis efterlevas vid äventyr av böter. Bland övriga stipulationer märkes den, att därest en renskötare icke håller det antal revvaktare, som föreskrivits, äger lappfogden anskaffa det bristande antalet vaktare på den försumliges bekostnad.

Angående samling och skiljning av renar sägs det bl. a., att då skiljning skall äga rum i viss renhjord, åligger det hjordens ägare att om plats och tid för skiljningen underrätta ordningsmannen såväl i sin egen lappby som i angränsande lappbyar, och skola ordningsmännen sedan i sin tur vidarebefordra meddelandet till lapparna inom lappbyn. Då sådant bud erhålles äro lapparna pliktiga att till skiljningen sända manskap med uppdrag att urskilja till sin lappby eller sitt betesområde hörande renar. Kommer ej manskap för att skilja, må hjordens ägare på de frånvarandes bekostnad verkställa renarnas utskiljande och förande till närmaste hjord inom renarnas betesområde. Innan skiljning får äga rum skola samtliga i hjorden befintliga omärkta årskalvar märkas, så framt det med hänsyn till väderleksförhållandena lämpligen kan ske.

Läser man vidare i förslaget återfinnes en passus, så lydande:

»Lapp äger icke utan tillstånd vidtaga några åtgärder rörande renskötelsen inom annat betesområde än det, han fått åt sig anvisat eller eljest lagligen intagit. Sålunda vare det envar förbjudet att begiva sig till annans betesområde för letning efter eller för sammandrivning och märkning av renar, utan att han erhållit tillstånd härtill av ordningsmannen eller förmannen för de lappar, som utnyttja området, eller vintertid av vederbörande hjordägare.»

När vi nyss nämnde att utredningen även ger anledning till kritik avsågo vi icke minst dylika paragrafer, om vilka det med ett mildt omdöme kan sägas, att de förefalla ovanligt verklighetsfrämmande.

Om ordningen å märknings-, skiljnings- och slaktningsplatserna finnas också många bestämmelser. Inom skiljningshage må ej ren avlivas och uppslaktas, ingen får störa pågående arbete. Försäljning av kaffe samt varor från salustånd må likaledes ske allenast på särskilt anvisade platser. I övrigt anföres, att lapp, som genom två ojäviga vittnen kan styrka, att han verkställt märkning av annans renkalv i sin hjord, härför av ägaren skall ha en ersättning av 1 kr. för varje kalv. Därefter följa föreskrifter ang. allmän ordning, bykassa, sammanträden, böter, besvär etc.

Byordningsförslaget för skogslapparna inom Norrbottens län föreskriver att lapparna skola hålla sina renar inom lappbyområdet och ger anvisningar rörande bevakningen under olika årstider. Från och med april månad skola såsom förberedande åtgärder till vårflyttningen renarna omsorgsfullt hållas samlade å minsta möjliga område. Renarna skola under vårflyttningstiden vallas dygnet runt och skola efter framkomsten till vårbeteslanden, såvitt betesförhållandena det medgiva, hållas i grupper intill dess kalvningstiden inträffar. Senast den 25 juni skall hopsamlingen av renar för märkning påbör-

jas. Med hänsyn till den i lag stadgade vidsträckta skadeersättningsskyldigheten under maj, juni, juli, aug. och sept. månader erinras om vikten av att söka hålla renarna från trakter, som äro särskilt hotade av skadegörelse. Under hösten skola skogsrenskötarna senast den 10 sept. hopsamla renarna för sarvslakten och hålla dem under vård till brunsttidens början. Hopsamling av gemensamma hjordar och skiljning till vintergrupper om högst 1,500 renar skall vara påbörjad senast den 10 okt. och genomförd till den 1 dec.

Någon särskild motivering lämnas ej för de föreslagna bestämmelserna i byordningarna, av vilka icke alla äro nya. Det påpekas blott, beträffande punkten om att för varje betesområde skall utses en förman, att detta är en konsekvens av bestämmelserna om avgränsade betesområden på sommarbeteslanden (betesdistrikt).

»Rationellt renantal.»

Betänkandet innehåller ett kapitel om rationellt renantal och lappbyarnas indelning i betesdistrikt. Det anses, med stöd av uttalanden från högre ort, att, därest renantalet bättre avvägdes och en effektivare bevakning anordnades, detta kunde komma till ett gott förhållande emellan lappar och bofasta. Utredningen har därför funnit angeläget vara att så noggrant som möjligt undersöka huru stort renantal betesmarkerna i de olika lappbyarna kunde rationellt föda. För att bringa reda i renskötseln, säges det vidare, har det även varit nödvändigt undersöka huru byarnas betesmarker borde fördelas mellan skilda grupper av byns lappar. Det framlägges en tabellriskt uppställd redogörelse för resultatet av undersökningarna härutinnan. Av sammanställningen framgår -- heter det i betänkandet -- att någon väsentlig överbeläggning av betesmarkerna f. n. ej föreligger. Det övertal av renar, som på vårvintern 1934 funnits inom de fyra fjälllappbyarna norr om Torneträsk, har blivit nedbringat genom slakt och försäljning under den därpå följande vintern 1934—1935 i enlighet med av länsstyrelsen fastställd plan och under kontroll av lappväsendets myndigheter. Skillnaderna mellan de rationella renantalerna och de nuvarande äro sålunda ej större än att ett tillrättaläggande kan ske utan att allt för ingripande åtgärder, såsom förflyttning av lappar till annan lappby, kunna behöva vidtagas. Emellan de fyra nordligaste lappbyarna inbördes äro dock förflyttningar av nöden, emedan fördelningen av renstammen nu icke står i överensstämmelse med den flyttningsordning, som gäller beträffande betesdistrikten i Norge på grund av renbeteskonventionen med detta land. Därvidlag märkes, att de tre nordligaste lappbyarna äro i viss mån överbelagda, medan Talma lappby, närmast Torneträsk, ej till fullo kunnat utnyttja sina betesdistrikt på norsk sida. En detaljerad plan för de placeringar, som äro påfordrade genom dessa förhållanden, är utarbetad efter lapparnas hörande och i samråd med vederbörande norska myndigheter. Den är avsedd att komma till verkställighet under vintern 1935—1936.

Enligt 1934 års renräkning var renantalet samma år i samtliga fjälllappbyar i Norrbottens län (fjällrenar) sammanlagt 137,028. Utredningen anser 132,500 vara det rationellt riktiga. Samma år var antalet renar inom samtliga skogslappbyar ovan lappmarksgränsen inom Norrbottens län (skogssrenar) 38,172. Utredningen anser 31,600 vara det rationellt riktiga. I betänkandet meddelas även några siffror å renantalet i Västerbottens och Jämtlands län. Sålunda var renantalet i Västerbottens län år 1934 54,698 och i Jämtlands län samma år 29,465. Renarna lära då ha räknats efter kalvningstiden enligt uppgift. De rationella renantalerna lära ha antagits till: för

Västerbottens län 45,000 à 46,000 och för Jämtlands län 24,500. Inom parentes må nämnas, att renräkningarna inom Jämtlands och Västerbottens län år 1934 stannade vid halvt om halvt räknat och oräknat, på grund varav resultatet icke bör tillmätas betydelsen av fullgott statistiskt material.

Den ifrågakommande tabellariskt uppställda redogörelsen för föreslagen indelning av fjällappbyarna i betesdistrikt avser endast vår-, sommar- och höstbeteslanden.

Det kan vidare vara av intresse omnämna, att inom de tolv fjällappbyarna söder om Torneträsk skulle med deras föreslagna indelning i betesområden erfordras tjuoan förmän. Instruktioner för lappordningsmännen och lapp-tillsyningsmännen äro omständigt utarbetade, likaså lappfogdeinstruktionen.

Lapputredningen föreslår att Norrbottens län indelas i tre lappfogdedistrikt, två fjälldistrikt och ett skogsdistrikt.

Mekaniska hjälpmedel för rensköteln.

För att underlätta arbetet med rensköteln och undvika konflikthanledningar har det befunnits lämpligt att anordna renstängsel, uppföra vaktstugor och vaktkåtor uppe i fjällen samt genom att på olika sätt underlätta förbindelserna i ödemarkerna. Det uppförda förslaget till anläggningar är mycket omfattande. Ett sammandrag över kostnaderna för de byggnadsåtgärder, vilka böra komma till utförande under de närmaste åren slutar på en summa av ej mindre än kr. 722,578, härav för stängselanordningar kr. 493,565. Det övriga gäller skiljningshagar, broar, stigar, båtar och båthus samt stugor och kåtor. Sedan dessa arbeten blivit fullbordade böra ytterligare åtgärder i samma riktning vidtagas för en sammanlagd kostnad av kr. 17,408. Den totala kostnaden skulle alltså komma att belöpa sig till kr. 739,986. För fullbordande av den första och största etappen av detta arbete beräknas en tid av sex år.

Finansieringsplanen räknar med medel från Norrbottens lappfond samt Suorvafonden. Underhållskostnaderna beräknas till sammanlagt kr. 19,537.

Alla inom gränserna för en förnuftig ekonomisk hushållning liggande åtgärder, som kunna tänkas ägnade att verka stimulerande på renskötarnas ansträngningar att höja renskötelsens standard, böra tillgripas, heter det i betänkandet. I enlighet härmed föreslås premier för god renskötsel. Belöningen får icke vara för njuggt tillmätt och bör till huvudsaklig del utgöras av penningpremier på omkr. 200 kr., kompletterade av exempelvis silverföremål till nytta eller prydnad. Föreningsväsendet bör stärkas och utvecklas.

Kolonisationen

ägnas, som förut framhållits, ingående uppmärksamhet i betänkandet och det säges rent ut att erfarenheten givit värdefull hjälp till lösande av denna fråga. Det förekommer också fall att lappfamiljer hänga kvar i renskötelsen, oaktat deras reninnehav är så litet att det blott är en tidsfråga när de måste sluta som nomader. De allra flesta av dessa fall tillhöra områden, där en utökning av renantalet knappast kan komma i fråga och sålunda deras bispringande till bättre bärning i renar icke är att räkna med. Senare tidens fluktuationer beträffande priserna på renprodukter och lapparnas svårighet att inom rimlig tid anpassa sin levnadsstandard därefter är jämväl en sak att i detta sammanhang uppmärksamma. Därjämte föreligger en stor mängd fall av lapsk bosättning, där vederbörande ännu har lappprivilegiet i behåll, vilken bosättning är direkt hinder för rensköteln eller av annan an-

ledning icke bör få vara kvar. Det icke minst viktiga skälet till att hela frågekomplexet rörande lappars bosättning och omhändertagande i annan näring måste här tagas upp och något utvecklas, heter det, är emellertid att söka i den folkökning, som kunnat konstateras bland de renskötande lapparna.

Efter ett kapitel om de renskötande lapparnas befolkningsförhållanden lämnas en del uppgifter rörande antalet renskötselberättigade lappar och renköttspriser i Norrbotten. En förskjutning har inträtt i prisrelationen mellan renprodukter och övriga förnödenheter till de förstnämndas nackdel. Detta drabbar samebefolkningen i våra dagar desto hårdare, därför att denna under inflytande av beröringen med den bofasta kulturen och icke mindre under inflytande av den högkonjunktur, som följde i krigets spår, lagt sig till med en hel del vanor och behov, vilka, utan att i och för sig innebära något överflöd, dock voro okända för denna under den primitiva naturhushållningens dagar. På många håll vill man icke numera nöja sig med den kost och beklädnad, som lapparna ännu för ett par decennier sedan voro tillfreds med. Och även i avseende på bostaden ha krav på större bekvämlighet på sina håll gjort sig gällande. Arbetsslöner och övriga arbetskostnader för renskötseln ha jämväl stegrats. Till allt detta komma avsevärda utlägg för de genom lagstiftningen om lapparnas beskattning för inkomst av renskötsel införda utskylder till stat och kommun. Även fisket ger sämre utbyte än tidigare.

Utredningen hänvisar till riksdagsmotionen år 1908, vari begärdes en fullständig utredning i lappfrågan. Och i 1917 års proposition skildes mellan renskötande lappar och sådana, som övergivit eller ämnade övergiva renskötseln. Inom den senare gruppen ägnades särskild uppmärksamhet åt dem, som av ålder eller sjuklighet hindrades att fortsätta nomadlivet. I fråga om renskötande lappar uttalades i propositionen, att staten saknade anledning hjälpa dessa till bosättning. Den lösning av frågan om lapparnas rätt till bosättning på kronomark, som föreslagits i 1917 års kungl. proposition, vann dock icke riksdagens bifall. Kommitterade hänvisa ävenledes till sakkunnigeutlåtandet av den 7 nov. 1927, vari fastslås att renskötselns utvecklingsmöjligheter — redan förut begränsade av betestillgången — ytterligare beskurets genom den år 1919 med Norge avslutade konventionen, som avsevärt inskränker det tillåtna renantalet för vissa byar. Samma sakkunnigeutlåtande hävdade också, att det allmänna fått vidkännas avsevärda utgifter för understöd åt nödlidande samer.

Vad kan göras i kolonisationsfrågan?

Härpå svaras först med en förklaring, att de utvägar, som f. n. stå öppna för lapparna att få understöd av det allmänna vid övergång till bofast levnadssätt äro sådana allmänna stödåtgärder som egnahemslån jämte premielån, arbetarsmåbrukslån och upptagande av kronotorp på kronomark, upptagande av kolonat, arrendelägenhet på kronomark, s. k. fjällägenhet, vidare ett par för lapparna avsedda upplåtelseformer av jordbruks- och bostadslägenheter.

Av dessa stödåtgärder äro egnahemslånen och arbetarsmåbrukslånen icke mycket att räkna med för lappkolonisationens del; förbundna som de äro med låneformen och avsedda mera för den egentliga jordbruksbygden torde lapparna i allmänhet icke kunna konkurrera om dessa lägenheter. Arrendelägenheterna på kronomark erbjuda ingen tillfredsställande lösning av frågan och torde utan vidare kunna lämnas därhän.

På fjällägenheter slutligen ha onekligen många lappar bosatt sig. Dessa upplåtelser regleras av en kungl. förordning av den 11 juni 1926. Enligt denna ställes årligen till förfogande för Norrbottens län ett anslag av 5,000 kr., varur fjällägenhetsåbon kan tilldelas tre fjärdedelar av arbetskostnaden för ställets bebyggande.

Hela systemet med fjällägenheter synes emellertid utredningen icke odelat lyckligt och i alla händelser för lappkolonisationens del icke något att räkna med. Fjällägenheterna ha givetvis fyllt en viss uppgift, men det får ej släppas ur minne, att de utgöra ett avsteg från satsen att landet ovan odlingsgränsen är till lapparnas uteslutande begagnande anvisat. Utrymmet för ytterligare dylika upplåtelser torde för övrigt vara tämligen begränsat.

Därjämte antecknas att tre skilda områden upplåtits för jordbrukslägenheter åt lappar, samtliga områden belägna ovan odlingsgränsen. Angående tillgången på jord för den samiska bosättningen lämnas specificerade uppgifter.

Behovet av åtgärder från det allmännas sida för beredande av bosättning åt lappar är erkänt, konstaterar utredningen och tillägger, att det ej heller torde kunna förnekas, att lapparna kunna gent emot statsmakterna uppställa en berättigad fordran på att bliva *på ett effektivt sätt tillgodosedda i detta avseende*. (Kurs. av oss.) Det kan nämligen icke sägas vara på grund av förhållanden, vartill lapparna själva äro vållande, som de råkat i den belägenheten att icke längre finna utrymme och bärgning inom sin gamla nationalnäring. Snarare kan detta sägas bero på åtgöranden och medgivanden från statsmakternas sida, vilka ansetts betingade av viktigare och större intressen än dem som härvidlag fått ge vika.

För det lapska kolonisationsväsendet i dess helhet i länet föreslås dessutom en lappallmänning. Jorden måste nämligen ha stöd från skogen. Av skogsallmänningens inkomster gives understöd för skatter, inköp av konstgödsel, utsäde etc. Upplåtelseformen anses böra vara besittningsrätten.

Den hittills skedda bosättningen vid och ovan odlingsgränsen är i stort sett icke ägnad att uppmuntra till fortsättning, heter det i fråga om jordbrukslägenheternas förläggning och beskaffenhet. Den odlingsbara och odlingsvärda marken här torde för övrigt vara praktiskt taget tagen i anspråk och fiskesjöarna behövas väl för den nuvarande bebyggelsen och de nomadiserande lapparna. Kolonisationsverksamheten för lappar lär därför vara hänvisad till det egentliga skogslandet inom lappmarkerna. Kustlandet torde av olika skäl icke böra anlitas.

Det finnes åtskilligt mer i betänkandet rörande kolonisationen, som vore värt större uppmärksamhet. Men även till denna fråga återkomma vi i ett följande nummer. Men det bör kanske nämnas redan nu, att kostnaden för själva jordanskaffningen föreslås att icke upptagas vid beräkning av anläggningskostnaderna. Det är nämligen svårt att på förhand beräkna kostnaden för den jord i enskild ägo, som blir för ändamålet behöfvig. Även i övrigt anses det att lappkolonisationen i kostnadsfrågor kan göra särskilda anspråk på tillmötesgående från statens sida. Så ock när det gäller inventarieanskaffning.

Betänkandet, som föreslår en prövande form för kolonisationsverksamhetens igångsättande och finansiering, avslutas med särskilda kapitel om jordbruksundervisning för lappar, åtgärder för lindrande av motsättningar mellan bofasta och samer genom bidrag till ladubyggen och fortsatt ströängsindragning.

Betänkandet är, som ovan sagts, ett digert betänkande, som nu går ut i den allmänna diskussionen. Man har rätt hoppas, att det under alla förhållanden kommer att väcka nytt intresse för samebefolkningens livsfrågor.

Ur Samefolkets Egen Tidning, nr 4, 1936.

Lapputredningens svaghet — oeffterlevbara renskötselbestämmelser.

I bosättning ligger nyckeln till lappfrågans positiva lösning.

I föregående nummer av S. E. T. lämnade vi en redogörelse över 1930 års lapputredningsbetänkande, varvid framgick, att utredningen avgivit tvenne förslag, det ena avseende reglering av renskötsel förhållandena, det andra avseende åtgärder till underlättande av samernas bosättning. De bägge förslagen avse uteslutande förhållandena i Norrbottens län, men de äro dock av principiell betydelse även för övriga län, där renskötsel bedrives. Vi ha nu tillfälle att ägna betänkandet närmare uppmärksamhet.

Vad först förslaget om tillrättsläggande av förmenta misshälligheter i renskötelsen beträffar, så var det ju väntat, att man i detta avseende hade att emotse allenast skärpta åtgärder. Förslaget går nämligen ut på en nedskärning av renstammen över huvud, vartill föreslås skärpta åtgärder för renvården. Och det måste genast sägas, att förslaget inger starka betänkligheter, ägnade att ytterligare skärpa kravet på ett effektivt underlättande av samernas bosättning.

Men man måste också förstå det bekymmersamma läget. Av omständigheternas makt ha vårt lands renbetesmarker successivt beskurits, så att av renskötelsen nu endast ett begränsat antal renskötare kunnat räkna på nödig bärgning. Konventionen har särskilt för Norrbottens vidkommande, i förhållande till de redan förut beskurna betesmarkerna, till bristningsgränsen medfört trångboddhet och överproduktion av såväl samer som renskötare. En förflyttning av renskötare till sydligare trakter låter sig inte göras. De gamla riskerna för renskötelsens kollision med den ömtåliga odlingen ha nödgat utredningen att med konstlade och tvångsbetonade medel kringgärda och hålla utvecklingen av renskötelsen nere, i varje fall inom av utredningen föreslagna bestämda gränser.

För detta ändamål föreslår utredningen införande av distriktsindelning, innebärande att lappbyarna skola indelas i vissa betesdistrikt med bestämda gränser och med av utredningen fixerade renbelägg, eller vad utredningen kallar rationellt renantal, vilket betyder, att renskötelsen över huvud icke tillåtes uppåt utveckla sig till mer än en viss gräns, sålunda en beskärning, som givetvis även drabbar antalet renskötare. Och till efterrättelse av de föreslagna anordningarna, vilka i brist på annat uppslag äro mer eller mindre lånade från konventionen mellan Sverige och Norge angående renbetning, föreslås utvidgade och skärpta bestämmelser i den s. k. byordningen, vartill kräves förstärkt lappmarksadministration. Kyrkoherde Park har i en kritisk artikelserie i dagspressen betecknat de föreslagna byordningsbestämmelserna som oeffterlevbara. Och nog måste det sägas, att de inge betänkligheter. Eller vad sägs om en liknande bestämmelse, som förbjuder en renskötare att utan tillstånd av ordningsmannen begiva sig ut och leta efter sina renar på en annans betesområde. I praktiken betyder detta, att om en renskötare observerar sin egen renhop, som förrrat sig på en annans betesområde, så äger han inte rätt att laga vara på den, utan måste först uppsöka vederbörande ordningsman någonstans och utverka dennes lov. Under tiden har renhopen farit all världens väg. Sådana föreskrifter äro rigorösa, verka hämmande och synas nästan vara till för att överträdas. Och det är ägnat

att väcka förvåning, att utredningen över huvud kunnat föreslå något liknande.

Förslaget åsyftar vidare en intensifiering av renskötseln, men har funnit att detta icke låter sig göras enbart med skärpning av renvården, utan erfordras därtill vissa mekaniska hjälpmedel, renstängsel, broar, vaktkåtor m. m., för vilkas iordningställande åskas icke mindre än 739,986 kronor, därav nära en halv miljon kronor till renstängsel. Kyrkoherde Park har i sin kritiska artikelserie betecknat detta anslagskrav skrämmande. Och nog måste det sägas, att siffrorna äro ägnade att inge betänkligheter. Det kan med skäl ifrågasättas, huruvida ändamålet motsvaras av kostnaderna. Det är tvivelaktigt, i varje fall äro meningarna därom delade, huruvida renstängslen, som ju äro dyrbara anordningar, äro berättigade annat än i enstaka fall. Utredningen vittnar också själv, att lavmarkerna bakom renstängslet nedtrampats och spolierats för flera år framåt. I verkligheten förhåller det sig också så, att renstängslen ofta verka som ett tveeggat svärd, på den ena sidan hålla de emot, på den andra sidan köra de bort, med andra ord de beröva betesmarkerna.

Vi bestrida ej, att det måhända är nödvändigt att, som förslaget går ut på, genom tvångsvis nedskärning och andra maktåtgärder hålla renskötselns utveckling inom vissa gränser, men det kan med skäl ifrågasättas, huruvida de härför föreslagna åtgärderna äro så lyckliga. Tvångsåtgärder kunna nog i vissa fall ha sitt berättigande, men när det blir för mycket ha de något osympatiskt över sig. De verka också psykologiskt deprimerande. I Troms fylke i Norge med dess naturliga hinder för renerna, halvöar och djupa dalsänkningar, går det väl för sig med distriktsindelning, men i vårt land med i regel öppna terrängförhållanden äro på papperet minutiöst föreskrivna gränser för renen omöjliga att tillämpa i det praktiska livet. Och vad de rationella renantalen beträffar, så förutsätta dessa med korta mellanrum återkommande allmänna renräkningar för kontroll, att det föreskrivna renantalet icke överskrides. De allmänna renräkningarna äro emellertid kostbara anordningar. Enbart för 1931 och 1934 års allmänna renräkningar i Norrbottens län lär det av statsverket ha utanordnats icke mindre än i runt tal 60,000 kronor.

Vi ha en känsla av och ha alltid hävdad, att därest man med varm hand och nödig förståelse målmedvetet inriktar sig på att underlätta samernas bosättning, så äger man däri ett vida säkrare och naturligare medel till avhjälpande av misshälligheter i renskötseln än genom tvångsåtgärder. I det föreliggande betänkandet återfinnes utan kommentarer en liten tablå, som utvisar, att för närvarande antalet samer i Norrbottens län uppgår till 4,262 personer, därav 2,067 äro renskötande, under det att återstoden 2,195 äro icke renskötande. Frågar man sig nu, vad dessa till mer än hälften uppgående icke renskötande samer livnära sig av, så ger utredningen därpå icke något svar, men går man till 1919 års lappkommittébetänkande, som innehåller ett nog så intressant kapitel om yrkesfördelning bland lapparna, så finner man, att de äro jordbrukare, åkerbrukare och boskapsskötare. Många av dem har det nog inte så fett, men så har det också varit överlämnat åt dem själva att under umbäranden sörja för en bosättning, som numera anses värd att stödjas av det allmänna. Det ger också en nog så handgriplig föreställning om och belyser, huru livet självt på ett naturligt, mildt och friktionsfritt sätt hittills till gagn för det allmänna reglerat och utjämnat en övertalig renskötande befolkning — en övergångsform, som i mildhet överträffar andra övergångsformer. I detta sakförhållande ligger nyckeln till lappfrågans positiva lösning.

Bland annat tvingad av det egna nedskärande renskötsel-förslaget har ut-

redningen, ehuru det ej ingick i dess uppdrag, utan direktiv upptagit till prövning det gamla spörsmålet om underlättande av samernas bosättning. Med önskvärd och förtjänstfull skärpa, som till fullo skall uppskattas, har utredningen motiverat behovet härav. Delvis får väl också detta betraktas som ett svar på den samiska deputationens hos regeringen den 7 december 1933 framförda krav på en allsidig prövning av samernas existensfråga, varvid som känt det lapska kolonisationsspörsmålet upptog första rummet på programmet.

Men om också utredningens motivering andas önskvärd förståelse härför, så måste det dock beträffande det konkreta förslaget i ämnet sägas, att det lider av en viss njugghet. Man vill försiktigt experimentera och pröva sig fram. Vi kunna inte riktigt förstå en sådan inställning. Det rör sig ju inte om något nytt och oprövat, utan tvärtom om en anordning, grundad på stark tradition, av livet självt tillräckligt prövad och befunnen gagnelig och effektiv. Det förefaller nästan som skulle man ännu inte tillräckligt ha övervunnit den gamla skeptisismen och föreställningen, nämligen att om man bereder för rundhanta villkor för underlättande av samernas bosättning så vilja alla samer bli bofasta och ingen vill vara nomad. Liknande farhågor böra ej få inverka. Renskötare komma i oöverskådlig tid alltid att finnas i förhållande till betesmarkernas bärighet, änskönt villkoren för deras underlättande till bosättning framträder önskvärt frikostliga, så att de utöva nödig dragningskraft till utjämnande av en övertalig renskötarbefolkning, som man ju nu söker komma till rätta med.

Vi sade nys, att förslaget lider av en viss njugghet. Därmed åsyftar vi omfånget. Utredningen anser, att det för närvarande är tillfyllest med en försökskolonisering om 17 st. jordbrukslägenheter åt lappar, för vilka lägenheters iordningställande äskas 135.000 kronor. Utredningen betonar emellertid, att på grund av den nedskärning i renstammen utredningens renskötsel-förelslag innebär en del lapska hushåll icke längre få rum inom rennärningen, liksom det redan nu förekommer åtskilliga fall, där lappfamiljer hålla sig kvar i renskötseln, oaktat deras reninnehav är så litet att det blott är en tidsfråga när de måste sluta som nomader, vartill kommer att födelseöverskottet — enligt utredningen — talar för, att varje år för omkring 10 av den renskötande lappbefolkningen behöver beredas utkomst i annan näring. Allt tyder sålunda på, och i verkligheten är det nog också så, att behovet och omfånget är vida större än utredningen räknat med, något som också förtjänstfullt observerats och uppmärksamrats av Statens egnahemsstyrelse, som funnit den föreslagna bosättningen till sitt omfång alltför begränsad. Det vill också synas, som om utredningen i fråga om behörighet till lappkolonat allenast tagit sikte på aktiva renskötare. Utredningen hemställer, att åt den myndighet, i vars händer ledningen av lappkolonisationen anförtros, vid antagande av kolonister måtte lämnas »fri prövningsrätt», så att icke något ovillkorligt formellt berättigande skall kunna åberopas. Detta kan nog kanske äga berättigande, men det har också något godtyckligt över sig. Någon rättsgrund måste det nog vara. Gällande 1928 års bestämmelse, nämligen att behörighet till lappkolonat tillkommer dem, som ha renskötselprivilegiat i behåll, måste nog även i fortsättningen beaktas, värnas och bibehållas. Uppenbart är väl också, att ändamålet med underlättande av samernas bosättning till sitt väsen har ett ojämförligt mera bestående värde än de föreslagna konstlade, mekaniska åtgärderna för renskötseln, om vilkas värde, som sagt, meningarna äro starkt delade. Och disproportionen mellan de bägge förutnämnda anslagskraven är så påfallande, att det nog är riktigt och ändamålsenligare, att de för ändamålen byta plats, varigenom en utvidgning av lappkolonisationen skulle möjliggöras.

Beträffande förläggningen av lappkolonisationen, så har utredningen hänvisat densamma till trakter i det egentliga skogslandet, alltså nedanför den s. k. odlingsgränsen. För skogslapparnas del är detta givetvis det naturligaste och sammanfaller med trakter för deras traditionella bosättning hittills. Men för fjälllapparna innebär det, fränsett enstaka fall, över huvud ett alltför starkt avlägsnande av dem från den miljö, de vant sig vid. Deras traditionella bosättning har också hittills övervägande ägt rum i fjälltrakterna ovan odlingsgränsen. Detta måste nog beaktas och tagas hänsyn till också i fortsättningen. Visserligen ha de allra bästa bitarna där liksom för övrigt mångstädes i det egentliga skogslandet redan tagits i anspråk för bosättning, men knappast i en utsträckning, att icke fjälllapparnas kolonisering med litet god vilja övervägande kan förläggas dit upp. Vi ha också en känsla av att det nog också i fjälltrakterna förekommer mark i enskild ägo, som skulle kunna förvärfvas för lapsk bosättning. Vi ha en rätt så stor erfarenhet av, hurusom mera situerade renskötare förvärvat hemman av svenska nybyggare, vilka av en eller annan anledning sålt för att bryta bygd på annat håll. Det är i huvudsak mer eller mindre åkerbruk, men övervägande nötkreatursskötsel, som praktiseras vid bofasthet i fjälltrakterna, ett slags mellanting, kan man säga, mellan renskötsel och egentligt jordbruk. Det har också visat sig, att fjälllapparna med god anpassningsförmåga begärligast upptagit denna mellanform av bosättning, beroende på att den legat dem närmast. Som sagt för fjälllapparnas del måste man nog såväl inom Norrbottens län som i de bägge andra länen, där renskötsel bedrives, övervägande förlägga deras bosättning till fjälltrakterna, för Västerbottens och Norrbottens vidkommande sålunda ovanför odlingsgränsen. Farhågor för renskötselns kollision där med fjälllapsk bosättning får icke lägga hinder i vägen. Och med hänsyn till att den föreslagna bosättningen grundar sig på allenast nyttjanderätt, äro de bägge intressena förenliga och allenast stödja varandra.

Med ovanstående reflexioner kring det alltjämt aktuella lapputredningsbetänkandet ha vi ingalunda velat underkänna utredningens goda vilja att komma till rätta med ett svårt och av stora motsättningar uppfyllt problem. I många punkter ha vi givit betänkandet vårt erkännande, men det vore farligt att blunda för de allvarliga konsekvenserna av ett system, som genom tvångsåtgärder söker få fram positiva och gagnarrika resultat, när andra vägar borde finnas.

Bil. E.

Norra Västerbotten, september 1936.

En granskning av 1930 års lapputredning.

Av kyrkoherde *Gust. Park*.

Efter en arbetstid av mer än 5 år har 1930 års lapputredning äntligen fullbordat sitt verk. Dess betänkande, en avhandling på mer än 300 trycksidor, har nämligen under sommarens lopp kommit ut i tryck. Det består dels av en historiskt orienterande del, som upptager ungefär halva volymen, samt

dels förslag till olika åtgärder för både renskötselns upphjälpande och lappars bosättning.

Den vidlyftiga avhandlingen, som innehåller mycket för själva saken onödig spaltfyllnad, är emellertid för en initierad läsare i många hänseenden en verklig besvikelse. Till följd av det digra omfånget torde det dock bli svårt för renägarna själva att bilda sig en något så när klar uppfattning av betänkandets innebörd och kärna. I en serie av artiklar vill därför undertecknad ställa detta för samefolket betydelsefulla aktstycke i kritisk belysning, för att vederbörande intressenter skola kunna få närmare kännedom, vad saken i själva verket gäller.

I. Hur har utredningen fattat sin maktpåliggande uppgift?

Vid 1930 års riksdag väckte borgmästare Carl Lindhagen en motion i anledning därav, att renägare i Arjeplogs och Arvidsjaurs socknar genom sin till Stockholm sände delegerade framlade sin svåra nöd för denne varmhjärtade samevän. Efter en ingående relation av det miserabla läget, särskilt i Arjeplogs socken, utmynnade motionen i hemställen, att riksdagen ville anhålla bl. a. att »Kungl. Maj:t måtte skyndsamt överväga och söka tillrättalägga de ovannämnda missförhållanden, som föranletts av Karesuandolappars medgivna invandring på Arjeploglapparnas gamla renbetesområden samt att Kungl. Maj:t ville skyndsamt överväga någon lämplig ordning i allmänhet för att enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet.

I sin skrivelse nr 75 den 18 mars 1930 anhöll också riksdagen, att Kungl. Maj:t »ville skyndsamt låta verkställa utredning rörande beskaffenheten av missförhållanden med avseende å renskötselns bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt, som yppats inom vissa delar av lappmarken». (Kurs. av undert.) Riksdagens hemställan var sålunda i fullständig överensstämmelse med yrkandena i borgmästare Lindhagens motion.

Vid konselj den 30 maj 1930 uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelsen i Norrbottens län att verkställa den av riksdagen äskade utredningen. Vid sin föredragning av ärendet återopade departementschefen därvid just »de inom vissa delar av lappmarken yppade missförhållanden», som omdebatterats i riksdagen.

Hur har nu utredningen fattat den sålunda givna uppgiften?

Svaret på denna fråga kan läsas å sid. 13 av betänkandet, där det bl. a. heter:

»För att vinna full klarhet rörande den verkliga grunden till de vid 1930 års riksdag påpekade missförhållandena med avseende å renskötselns bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt var det uppenbarligen nödvändigt att först och främst erhålla en så vitt möjligt objektiv bild av renbetesmarkernas omfattning och beskaffenhet samt det med hänsyn härtill för varje trakt rationella renantalet.»

Därefter omnämnes, huru »undersökningen med nu nämnt syfte företagits inom Norrbottens läns samtliga lappområden».

»Det kunde tänkas» säges däri vidare, »att dessa undersökningar skulle lämna som resultat, att renantalet inom länet, såsom helhet betraktat, vore alltför stort, men utrymme funnes inom något annat av de andra län, inom vilka renskötsel bedrivs.»

»Då missförhållandena, efter de i riksdagsmotionerna gjorda uttalandena att döma, ej förr haft samma omfattning eller åtminstone ej varit av samma utpräglade beskaffenhet som under samma år, borde det vidare undersökas.

huruvida orsaken härtill måhända vore att finna i förändrade metoder för renskötselns bedrivande.» Till sist borde ock undersökas, vilka mekaniska åtgärder för underlättande av renskötselns bedrivande, som kunde tänkas vara av behovet påkallade.

Här uttalas alltså arbetsprogrammet för 1930 års lapputredning.

Av denna programförklaring att döma är det alldeles påtagligt, att utredningen redan vid själva starten drabbats av en svårartad och till sina följder ödesdiger tankeurspårning.

De av riksdagen och Kungl. Maj:t givna direktiven ha ju redan vid arbetets planläggning i det stora hela övergivits eller fått en i viss mening annan innebörd.

Enligt de givna direktiven hade utredningens första uppgift utan tvivel bort vara att allvarligen stanna inför frågan:

Vad är anledningen till de påtalade missförhållandena — främst i Arjeplogs socken — och sedan även i de övriga socknarna söder om Torneträsk?

Visserligen har utredningen snuddat vid frågan och i förbigående också svarat, att orsaken vore: 1) lapparnas försumlighet i fråga om vården av sina renar, 2) för stort antal renar, och 3) för få renvaktare (sid. 96), men utredningens verkställare borde i sannning själva ha insett, att en sådan förklaring ingalunda når fram till problemets kärna. Jämförelserna av renskötsel-förhållandena dels i lappbyarna norr om Torneträsk och dels i Västerbottens och Jämtlands län borde i själva verket ha givit dem en tankeställare, som tvingat dem till ett mera grundligt övervägande av problemet. Här i dessa tre lapptrakter ha nämligen inga sådana svårigheter gjort sig gällande som i lappbyarna söder om Torneträsk. Men det är att märka, att i dessa lugna zoner har den gamla normala ordningen i renskötseln icke rubbats eller störts genom renbeteskonventionen med Norge. Vad lappbyarna norr om Torneträsk beträffar, har tvärtom en lättnad i renbetesmarkernas utnyttjande inom hemlandet vunnits till följd av tvångsförflyttning av tusentals renar till sydligare trakter.

De övriga lappbyarna inom Norrbottens län och främst de inom Gällivare, Jockmocks och Arjeplogs socknar, ha däremot fått över sig en mäktig »folk- och renvandring» från Karesuando såsom en oundviklig följd av renbeteskonventionens stränga bestämmelser.

De djupaste orsakerna till de missförhållanden, som sålunda skulle undersökas av 1930 års utredning, ligga följaktligen i de revolutionerande förändringar i renskötselns bedrivande, som konventionen med Norge framkallat.

Härigenom ha ju en massa nomader förlorat stora och goda sommarbetesmarker, framför allt i Troms fylke. Dessa kännbara förluster ha måst kompenseras med områden inom huvudsakligen Gällivare, Jockmocks och Arjeplogs fjälltrakter, som till följd av den allttjämt framträngande odlingen och bebyggelsen bli mer och mer begränsade.

1930 års utredning har — anmärkningsvärt nog — icke ansett mödan värt att ens göra en »historisk» orientering beträffande den revolution i renskötseln, som sålunda inträffat genom den i samefolkets historia sorgligt epokbildande renbeteskonventionen av år 1919.

Den »folk- och renvandring», som till följd härav genom lappväsendets försorg dirigerats till ovannämnda socknar, har blivit ödesdiger icke blott däri-genom, att redan förut begränsade betesmarker överbelades med främmande renhjordar, som voro vana att om somrarna beta i Norge och som där fått friare vanor, utan framför allt genom den nya metod, den extensiva, som de inflyttade införde. Trots det att de infödda samerna gång på gång riktade formåga nödrop till vederbörande myndigheter att i tid ordna upp de inflyttades renskötsel till likhet med de inföddas, så i stället för att bli hjälpta i

sina vällovliga och lättförklarliga strävanden — åthutades dessa för sin av myndigheterna förmenade kitslighet och obillighet mot de inflyttade. Härigenom fick den extensiva renskötselformen övertaget, ty i renskötselformen är det alltid så att en sämre, lösare metod att sköta renar snart nog segrar över en rationellare och bättre sådan. De infödda måste därför till sist resignera inför den nya renskötselformen som nu existerar, och som myndigheterna höllo under armarna. De måste sålunda helt enkelt anpassa sig efter de nya förhållandena, huru upprörande och galet detta av dem än ansågs vara.

Då alltsedan hösten 1929 dåliga väderleks- och betesförhållanden år efter år gjorde sig gällande — kulmen uppnåddes härvidlag vintern 1935—36 — spriddes renhjordarna, som under åren 1920—30 ökats oerhört, över allt land, tack vare den extensiva renskötselformen. Renägarna — både de infödda och inflyttade — förlorade nu fullständigt kontrollen över sina renar. Till följd av betesmarkernas trånghet och dåliga beskaffenhet, som än mer försämrades av »flen» m. m., stannade icke renarna inom svenska betesmarker utan strövade i tusentals över till Norge å tider, under vilka betning i Norge enligt renbeteskonventionen är förbjuden. Följden härav blev oerhörda skadeersättningar och betesavgifter till Norge, vilka enbart i Nordlands fylke uppgått till närmare 150,000 kr.

Visserligen har utredningen i sitt betänkande berört dessa förhållanden, men icke såsom något problem, som ropar på en lösning. De spörsmål, som sammanhånga med renbeteskonventionen och därav föranledda dislokation av lappar och renar, hade dock i själva verket bort vara den springande punkten i 1930 års lapputredning.

Då lapputredningen alltså icke ens relaterat de epokgörande förändringar, som följt av konventionens bestämmelser i sin historiska utredning av lappfrågans utveckling, så är det klart, att betänkandet först och främst saknar det rätta perspektivet för bedömandet av det sedan 10 år tillbaka aktuella renskötselformen i Norrbottens län.

Vidare har utredningen helt och hållet förbisett och därför icke heller räknat med de vidriga väderleks- och betesförhållanden, som alltsedan hösten 1929 rått i Norrbottens läns fjälltrakter och som väsentligt bidragit att åstadkomma den stora villervallan i renskötselformen.

Utredningens historieskrivning är alltså under all kritik. Då dess ofullständiga och oriktiga relation av »de vid 1930 års riksdag påtalade missförhållandena med avseende å renskötselformens bedrivande», utgör allmän motiveering för de åtgärder, som föreslås, så är det uppenbart, att även dessa därigenom fått en skev inriktning och innebörd, vilket kommande artiklar skola i någon mån belysa.

Gust. Park.

II. Utredningens arbetssätt.

För ett rätt bedömande av lapputredningens slutresultat är det av vikt att ge akt på dess arbetssätt. Å sid. 15 heter det härom, att »vid alla de undersökningar, som enligt förestående program företogs, en eller två i renskötselformen förfarna lappar från varje lappby tillkallats som rådgivare, varjämte länsstyrelsen vid sammanträden ute i orterna och med delgivande av de vid företagna undersökningar vunna resultat har samrått med lappar och bofasta angående spörsmål, som berört deras intressen».

Sedan redogöres för på ort och ställe företagna undersökningar av de olika lappbyarnas betesland rörande deras beskaffenhet och bärighet, om lämplig indelning i skilda betesområden, om behovet av stängsel, broar, vaktkåtor

m. m. samt till sist rörande rationell avvägning av renantalet för varje by eller distrikt. I och för sig är ingenting annat än gott att säga angående omfattningen av dessa undersökningar, men själva arbets sättet och de slutsatser, som dragits härav, torde i många hänseenden vara diskutabla. Man märker också huru dessa — till synes alltför mycket överskattade — okulära markundersökningar absorberat vederbörandes intresse ända därhän, att utredningen koncentrerats just härpå.

Vad nu lapparnas medverkan beträffar så kan det nu i ljuset av betänkandets konstateras, huru välbetänkt samedeputationens hemställan i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 november 1933 i själva verket var. Som bekant yrkades där bl. a.: »Att den pågående lapputredningen, som anbefalldes år 1930, måtte utvidgas med befogenhet att pröva förhållandena i samtliga lappmarker samt att tre av fjälllapparna utsedda representanter, nämligen en från vart och ett av Norrlands, Västerbottens och Jämtlands län samt minst en representant utsedd av skogslapparna, måtte beredas möjlighet att med beslutanderätt medverka i den kommitté, som arbetar med lappfrågor i Norrbottens län».

Även om i utredningens betänkande lapparnas medverkan åberopas, så är denna i alla fall icke av den betydelse, att den kunnat i någon mån bestämma eller inverka på utredningsarbetets art eller slutresultat. De renägare, som exempelvis inkallats för att medfölja vid de olika befaringar som skett, var och en inom sitt område, och under ledning av vederbörande lappfogde, ha ju varken vågat eller förmått göra sin mening gällande.

Sak samma gäller de många sammanträden som hållits med lapparna, och där dessa på rak arm under några timmars överläggning haft att yttra sig över mycket vidlyftiga förslag, som i själva verket fordra ett långvarigt och moget övervägande. Av betänkandet framgår för övrigt icke vad lapparna vid varje särskilt tillfälle haft för mening i de frågor som varit före. Dock lyser det fram på några ställen i betänkandet, att utredningsmännen ej godtagit lapparnas från sin egen mening avvikande synpunkter om betesmarkernas indelning och bärighet.

Ett typiskt exempel härpå må anföras: Vid Älvsby-sammanträdet den 3 april 1934 utspann sig ett livligt meningsutbyte mellan å ena sidan renägarna från Rasjverta och Tjiddjak—Njasja i Arjeplogs socken och å andra sidan utredningens män rörande det rationella renantalet, som kunde finna bete inom dessa områden. Utredningen hade fastslagit 5,000 renar för det förstnämnda och 5,500 renar för det senare nämnda fjällområdet. Renägarna förordade emellertid resp. 2,500 och 3,500 djur med — som det tycks — stark motivering.

Utredningen var emellertid ej nöjd härmed utan tillkallade i augusti månad samma år en Jockmocks- och en Gällivarelapp att under ledning av vederbörande lappfogde undersöka och avgöra den saken.

Vad undertecknad skrev härom år 1934 i nr 3 av Samefolkets Egen Tidning, under rubriken: »Söker lapputredningen kringgå samernas uttalade mening», har ännu sin aktualitet, och därför anföres därur följande:

»Denna särundersökning, som går ut på att gendriva vederbörande renägars egen mening i saken, är i ett par hänseenden mycket anmärkningsvärd. Först är att märka, att när undertecknad vid sammanträdet i Älvsbyn framhöll nödvändigheten av samerepresentanter i utredningen, valda av renägarna själva, försäkrade en av utredningens mera framstående ledamöter, att de problem, som ropade på en allsidig lösning, inte gärna kunde vinnas någon bättre belysning genom medverkan från samerepresentanter, enär samernas sakkunskap vore begränsad endast till de områden, som de själva plögade genomströva med sina renar.» En Jockmocksame vore sålunda —

enligt denna mening — oförmögen att bilda sig en riktig uppfattning av förhållandena exempelvis i Arjeplog och tvärtom. Ja, så resonerade man på fullaste allvar vid det tillfället för att tydligen på ett dräpande sätt tillbakavisa tanken på en kontinuerlig medverkan i utredningen från samernas sida.

Trots detta har man nu likväl kallat två med Arjeplogs förhållanden obekanta samer, som på lapputredningens anmodan ha att fälla utslaget i ovan nämnda tvistefråga.

Med det refererade uttalandet som bakgrund är detta tillvägagångssätt i sanning anmärkningsvärt. Då same — enligt utredningens mening — överhuvud anses oförmögna att medverka i ett sammanhängande kommittéarbete rörande sina egna livsfrågor, så är det ju utan vidare klart, att de nu tillkallade inte gärna kunna bilda sig ett självständigt och sakligt motiverat omdöme om de främmande betesmarker som nu skola undersökas. Är det alltså någon mening i det å Älvsby-sammanträdet gjorda uttalandet angående nomadernas oförmåga att medverka i en undersökning av för dem främmande renskötsel förhållanden, så måste alltså den nu igångsatta undersökningen i Arjeplog gå ut på, att dessa »sakkunniga» skola endast utgöra språkrör för den mening som man ovillkorligen önskar göra gällande i denna fråga. Exempel från andra håll bestyrka tyvärr detta tillvägagångssätt.

Men även om lapputredningens mening om samernas oförmåga att framgångsrikt medverka i en utredning hör till den överkultiverade människans många misstag, så torde det ändå vara troligt, att dessa same, som på nämnda sätt engagerats för den ifrågavarande undersökningen, inte gärna skola kunna äga det moraliska mod, som behövs för hävdandet av en mening, som står i strid med lapputredningens redan fixerade ståndpunkt i frågan. Den igångsatta utredningen blir sålunda från rent saklig synpunkt fullkomligt värdelös men i alla fall mycket dyrbar för statsverket.

Saken har emellertid en annan betänkelig sida. Såsom mången same torde minnas, förklarade vid sammanträde i Älvsbyn utredningens ordförande länshövding Gärde gång på gång i sina anföranden, att utredningen ville i alla sameangelägenheter inhämta renägarnas egen mening samt att de olika frågorna skulle lösas i största samförstånd med dem.

Av allt att döma gäller denna försäkring endast, för så vitt nomaderna säga ja till allt, vad utredningen föreslår. Men så snart samerna — såsom i omskrivna fall — anmäla en avvikande mening, huru riktig den än för övrigt må vara, så synes det också vara ute med viljan till samförstånd.

Det är emellertid troligt att nomaderna i Tjiddjak — Njasja och Rasjvertafjällen icke komma att frågå sin på erfarenhet grundade mening i denna fråga, vars rätta lösning för övrigt har en avgörande betydelse för deras framtid.

Utredningens arbetsätt lyser kanske bäst fram genom de s. k. rationella rental, som fastställts för bestämda betesområden. Jag måste tyvärr begränsa min undersökning härutinnan till de trakter, där jag har ingående lokal-kännedom.

För Svaipa sommarbetesområde såsom exempel har det rationella renantalet fixerats till 4,000 renar. Vid renräkningen år 1931 var antalet renar här 4,874 stycken. Men då ansågs renantalet av samma män så stort härstades, att länsstyrelsen utdömde inte mindre än 1,648 renar till tvångsnedslaktning, varefter resten, 3,226 renar, då ansågs vara det rationella antalet för betesmarkerna härstades.

Enligt renbeteskonventionen skola sammanlagt 3,000 renar beta i Nasa och Bolna renbetesdistrikt. Dessa utgöra emellertid av ålder sommarbetesland för de s. k. Svaipa-lapparna. För ett begränsat område omkring Svaipa-

massivet har dock utredningen dessutom föreslagit ett rationellt renantal på 1,000 renar. Men detta är långt ifrån rationellt utan i hög grad irrationellt.

För Rasjverta lappby har såsom ett rationellt antal renar föreslagits 4,000 och för Tjiddjak—Njasja 5,000 djur. Renägarnas egna förslag voro resp. 2,500 och 3,500 renar.

Jag har skäl att antaga, att samma princip varit vägledande vid bestämmandet av det rationella renantalet även för övriga lappbyar.

Dessa utredningens s. k. rationella renantal vinna sålunda icke om något säkert eller upplyst omdöme om renskötseln och dess livsbetingelser. Utredningen har tydligen varit mån om att till bristningsgränsen belägga betesmarkerna med renar, vilket kanske går för sig under idel goda renar, då varje fläck inom betesområdet kan utnyttjas, men icke eljest.

Vid fastställandet av det rationella renantalet måste man emellertid ovillkorligen lämna en försvarlig marginal med tanke på inträffade dåliga betesår, då markerna reduceras väsentligt med hänsyn till åtkomsten av bete för renarna.

Men åt sådana viktiga omständigheter har lapputredningen tydligen icke ens ägnat en tanke.

Dock har det med hänsyn till jordbruksbosättningens allmänna utveckling i Lappmarken samt Ofotenbanans (men egendomligt nog icke Inlandsbanans) anläggande samt uppkomsten av malmfältsamhällena Malmberget och Gällivare samt Kiruna och Tuollavaara och regleringsdammen Suorva å sidan 47 såsom sammanfattning skrivit följande tänkvärda ord:

»Resultatet av den utveckling, som under årens lopp ägt rum i lappmarkerna har sålunda för renskötselns vidkommande blivit en betydande beskäring av dess betesmarker, varav med nödvändighet följer begränsning i näringens omfattning.»

Utredningen har dock icke dragit den rätta slutsatsen av detta riktiga konstaterande. Vid fastställandet av det rationella renantalet för varje betesområde har den fastmer strävat efter — t. o. m. mot renägarnas egen uppfattning härom — att bevara status quo, d. v. s. sökt att så långt möjligt stanna vid de förhållanden med hänsyn till renantalet, som nu är för handen.

Säga vad gott man vill om ett sådant utredningsarbete, så kan man dock i alla fall icke påstå, att det är ägnat att komma till rätta med de problem, som under årtal pockat på sin lösning.

Utredningens renskötselbegrepp.

Det är förvisso ett frapperande studium att undersöka lapputredningens uppfattning om renskötseln, dess utövning och betingelser. På detta område uppdagas i själva verket mer än eljest, huru förbluffande små insikter utredningen, inklusive nuvarande lappfogdar, i verkligheten äger beträffande renskötseln, som de dock helst vilja dirigera enbart efter sitt huvud.

Man måste i sanning förvånas, när utredningen, exempelvis i kap. »Om renens föda och vandringar» och om »Olika renskötselmetoder», från tryckta källor huvudsakligen refererat allmänna beskrivningar om hithörande ting. När lapputredningen — enligt egen utsago — befarit alla lapptrakter och gjort detaljundersökningar, så hade det utan tvivel varit på sin plats att i dessa eller andra kapitel redogöra för de olika markernas växtgeografi och beteskvalitet och huru renskötseln förr i tiden bedrivits och nu bedrivs i varje socken eller å varje annat enhetligt område. Då hade man fått fram en klar bild av renskötselns både förgångna och nuvarande ståndpunkt och livsbetingelser i varje särskild trakt. De i stort sett allmänna och vaga betraktel-

ser, som utredningen i tryck nu presterat, kunde lika gärna gälla förhållandena i Sibirien eller något annat exotiskt land, där renskötsel bedrivs.

Huru renarna vårdats i de olika trakterna före renbeteskonventionens ikraftträdande och tillämpning och vilka försämrade verkningar inflyttningar från norr faktiskt medfört, borde alldeles särskilt ha framhävts. Härigenom hade man ju fått fram missförhållandena sådana de i verkligheten varit och äro. En dylik redogörelse skulle också ha belyst det beklagliga faktum, att de infödda lapparna genom olika dislokationer fått sin urgamla och välbeprövade renskötsel, den intensiva, genom från norr importerade ovanor helt och hållet spolierad, utan att de — trots ihärdigt arbete och trots upprepade hänvändelser till myndigheterna om hjälp — kunnat förhindra detta.

Därigenom ha de infödda samerna faktiskt lidit enorma förluster. Först och främst har ju deras av ålder upparbetade och välordnade renskötsel därigenom gått till spillo, vilket representerar ett värde, som knappast kan återfås för pengar. Vidare ha de också därigenom oförskyllt dragits in i Norge med sina renar, och detta till följd av de främmande hjordarnas översvämmning av allt land och deras inrotade benägenhet och vana att söka sig väg över till Norge. Sedan de inflyttade av omständigheternas makt tagit ledningen å sina nya betesmarker, ha de infödda därför också — åtminstone vad Arjeplog beträffar — måst betala dryga betesavgifter och skadeersättningar till Norge, vilket de med sin förut goda renskötsel sällan förr i tiden behövt göra. Genom dislokationen av främmande renar till de sydligare socknarna i länet ha alltså de infödda renägarna — utan egen förskyllan — förlorat icke blott avsevärda kulturvärden utan de ha därtill även bragts därhän, att de måst betala stora summor till Norge, vilket bidragit till deras ekonomiska utarmning. Rättvisa och billighet borde i själva verket ha kraft att staten hölle dem skadelösa för dessa svåra förluster, men i stället ha de fått uppleva den förödmjukelsen att bli lagsökta för höga betesavgifter och skadeersättningar till Norge.

Lapputredningen har tydligen inte någon annan förklaring till allt detta än följande: »Orsaken till den försämrade omvårdnaden av renarna, som man måste vidgå, angives bl. a. vara att söka i den lapska ungdomens lättja och liknöjdhet, bevakningen mot Norge är bristfällig, varigenom reninvasioner ofta förekomma under tider, då betning där ej är medgiven.»

Av vanliga kulturhistoriska kunskaper, som måste förutsättas höra till vederbörandes allmänbildning, borde emellertid det faktum vara klart för utredningen, att när två så olika kulturer sammanstöta med varandra som de ifrågavarande, så måste detta medföra katastrof för den ena av dem. Men sorgligt att säga finnes i betänkandet intet uttalande, som antyder en sådan förståelse. Problemet existerar i själva verket icke för utredningen, ehuru den haft det — så att säga — i sina händer.

Ja, en utredning, som enligt de givna direktiven hade att »överväga och söka tillrättalägga missförhållandena, som föranletts av Karesuandolappars medgivna invandring på Arjeplogslapparnas gamla renbetesland» borde verkligen av många skäl ha ägnat mycken uppmärksamhet just åt dessa förhållanden.

Utredningen har som ett efterföljansvärt mönster upptagit »distriktsrenskötseln i Troms fylke», som kännetecknats av att renarna efter inflyttningen på sommarlandet givas lämligen stor frihet inom de angivna gränser, som bevakas på grund av beteslandens uppdelning. »Den egentliga Karesuandorenskötseln utmärker sig alltså för extensiv sommarbevakning men en intensiv hjordbevakning under alla övriga delar av året.» Trots olika svårigheter »ha icke skadorna» — säger utredningen — »genom densamma i

förhållande till fastboende i någotdera landet behövt bli betungande». Men ändå redovisas å sid. 96 — motsägande nog — betesavgifter och skadeersättningar i Troms fylke till sammanlagt kr. 31,362: 22, som enligt samernas små ekonomiska förhållanden sannerligen icke är någon obetydlig summa.

Å sid. 92 ff. preciserar utredningen sitt renskötselbegrepp och ideal på följande sätt:

»Det har under föreliggande omständigheter synt utredningen nödvändigt att söka ernå en syntes mellan syd-lapparnas gamla intensiva renskötselmetod och nord-lapparnas metod med en friare sommarbetning. Renarna måste hållas under oavbruten bevakning och inom bestämda betesmarker på sommarlandet, men man bör å andra sidan icke dela upp betesmarkerna i en mängd smådistrikt och där tränga samman renar så att man råkar ut för de ovedersägliga nackdelar, som äro förbundna med de mest intensiva metoderna. Dessa kunde för övrigt ej åter börja tillämpas utan en föregående med sannolikhet rätt omfattande reduktion av renstammen, en åtgärd som man dock på intet sätt kan anse vara värd sitt pris. Enligt utredningens förslag komme lappbyarna att uppdelas i skilda betesområden, så att grupper av byns lappar inom ett vart av dessa sammanföra sina renar under gemensam bevakning.»

»Karesuandometoden» blir sålunda med små modifikationer tillämpad på alla renskötselområden i Norrbottens län.

En närmare analys av utredningens i ovananförda citat fixerade renskötselbegrepp visar emellertid, huru vanskligt det är att från en trakt med alldeles säregna förhållanden överflytta där — med stöd av naturbeskaffenhet — utbildad metod till en annan med helt andra betingelser och förhållanden.

»I de olika betesdistrikten skulle nu bildas hjordar på kanske 2,000 till 3,000 renar och i vissa fall ännu högre antal», heter det vidare å sid. 93. »Bevakningen skulle sommartid ske i främsta rummet inåt från distriktens gränser men också genom upprepad sammantagning av hjordarna inom dessa och vallning i och för kalvmärkning på därför brukade platser, för flyttningar mellan distriktets olika betestrakter, för skiljningar till främmande lappby och andra grupper.»

I förslaget till byordningar 4 p. 5 å sid. 167 heter det om samma sak så: »För möjliggörande av att renarna hållas inom områdets gränser skall bevakningen verkställas genom vallning och ofta upprepad sammandrivning av hjorden, ävensom genom utsättande av fasta vaktposter på erforderliga platser.»

Av dessa citat framgår det ovedersägligen tydligt, att både intensiv och extensiv metod skall användas på en och samma gång och på ett och samma betesområde, vilket är lika orimligt som ett eventuellt försök att förena eld och vatten. Utredningens renskötselbegrepp är alltså något utomordentligt befängt och verklighetsfrämmande.

I sina utredningar om förslag till förbättring av renskötseln kretsas utredningens tankar ofta tydligen omkring den intensiva renskötselmetoden, under det man i själva verket menar den extensiva. Jag skulle kunna ur betänkanudet framdraga mångfaldiga belägg på denna sannskyldiga tanke-röra och begreppsförvirring, men i en tidningsartikel är icke detta rådligt av utrymmesskäl.

Märkligt är likväl det faktum, att den extensiva renskötselmetoden för första gången, så vitt mig är bekant, i renskötselns historia nu officiellt blivit erkänd såsom lämplig och försvarlig. Eljest har denna metod i alla föregående utredningar varit exponent för »dålig» renskötsel, under det att »god» renskötsel haft den intensiva metoden som sin givna förutsättning.

Den nu gällande lapplagen av år 1928 bygger ju på denna senare metod, så även lapplagarna av år 1886 och 1898 med tillhörande kungl. förordningar.

Av sitt renskötselbegrepp — med fullt erkännande av den extensiva renvården under angivna tider — borde utredningen emellertid ha tvingats — åtminstone av logiska skäl — till en överarbetning av vissa paragrafer i den nu gällande lapplagen, ty enligt givna direktiv skulle ju »lappförfattningarnas tillämpning» på det praktiska renskötsearbetet höra till utredningens undersökningsobjekt.

I varje fall har man rätt att fordra av en av Kungl. Maj:t anbefalld utredning, att den icke blandar samman mot varandra stridande begrepp och i övrigt hemfaller åt uppenbara motsägelser och tankefel, varpå det digra betänkanudet lämnar många märkliga belägg.

Utredningens förslag till åtgärder för renskötelsns upphjälpande.

Syftet med lapputredningen skulle ju vara att skapa verkliga betingelser för rennäringens fortbestående. För detta ändamål har därför utredningen i sitt betänkande föreslagit dels administrativa åtgärder, dels mekaniska hjälpmedel, dels maximering av reninnehav för envar renägare och premier för god renvård och dels åtgärder för hindrande av störande friktioner mellan nomader och bofasta.

Till de mekaniska hjälpmedlen höra olika renstängsel, skiljningshagar, broar, båtar, båthus, vaktkåtor, telefonanläggningar m. m. I det stora hela är härom intet annat än gott att säga. Dock må påpekas, att renstängsel kunna icke blott gagna utan också skada, ty under ogynnsamma år kunna de lätt bli orsak till rendöd på grund därav, att renar, som trå till betesmarker på motsatta sidan, kunna tjura bakom stängslet så länge, att de gå under av svält. Exempel härpå finnas redan från de få stängsel som f. n. äro i bruk. Vidare äro byggnadskostnaderna för de av utredningen föreslagna och ifrågasatta stängslen så skrämmande höga, att utsikterna för deras förverkligande i den omfattning, som föreslagits, torde i själva verket vara ganska små.

Vad åter maximering av renarna beträffar, må påpekas, att den i det syftet föreslagna åtgärden borde ha skett redan för 20 år sedan, ty anledning att taga upp detta problem till lösning förefanns redan då. I samråd med prof. K. B. Wiklund gjorde för övrigt undertecknad redan år 1912 en ganska vidlyftig framställning härom och även i andra frågor, till länsstyrelsen i Norrbottens län, men min hänvändelse fann icke nåd hos vederbörande, utan begravdes i det tvsta. Hade denna fråga tagits upp då och fått en lycklig lösning hade säkerligen mycket nu varit annorlunda i de olika fjälltrakterna.

Att denna tanke nu befunnits riktig och t. o. m. framlagts såsom ett positivt förslag, måste sålunda hälsas med tillfredsställelse, åtminstone av undertecknad. De beräkningar, som göras i samband härmed med hänsyn till renarnas kapitalvärde och salupris i genomsnitt, torde däremot vara synnerligen sangviniskt beräknade.

Även om man sålunda i stort sett måste ge ett positivt erkännande åt de föreslagna mekaniska åtgärderna, så måste man så mycket mer reagera mot de förslag, som sammanhänga med renskötelsns föreslagna administration. Det är att märka, att de olika åtgärder, som föreslås under denna rubrik, taga sikte huvudsakligen på administrationens olika funktionärer. Det förefaller rentav, som om nomaderna vore till endast för deras räkning och

icke tjänstemännen för renägarnas, ty utredningen tycks ha fattat som en av sina viktigaste uppgifter att skapa en stor och välavlönad ämbetsmannakår för renskötselns bedrivande. Denna näring synes, att döma av förslagen, hädanefter komma att utövas endast i kraft av tjänstemännens ideliga befallningar, deras omedelbara ledning och personliga uppsikt. Och det gissel, de därvid skola flitigt använda för att skaffa sig respekt och auktoritet, heter böter och åter böter. Om exempelvis en hund, som icke behövs för arbetet icke hålles bunden, då en renhjörd är samlad för skiljning eller för annat ändamål, om eldar under renskiljning tändas utan vederbörligt tillstånd eller på av vederbörande tjänsteman anvisad plats, så kan en sådan »förseelse» bestraffas med böter ända upp till 300 kr.! Men detta är något orimligt.

Bland nomaderna är för övrigt den meningen gängse, att i samma mån som lappfogdar och lapptillsyningsmän tillväxt i antal, i samma mån ha svårigheter av olika slag i fråga om planläggning och utförande av arbetet i »renskogen» blivit större.

Under den tid t. ex. då en enda lappfogde fanns i hela Norrbottens län och inga tillsyningsmän, och då nomaderna alltså själva ostört fingo överlägga och besluta i renskötselfrågor och även praktiskt fullfölja sina beslut, ja, den tiden försiggick allting i renskötseln på ett i stort sett lugnt och fredligt sätt.

Förhållandena sedan dess ha dock naturligtvis ändrat sig mycket både i det ena och det andra hänseendet, men det faktum står emellertid fast, att i det praktiska arbetet med renarna göra okunniga tjänstemän mer skada än gagn, när de nämligen, såsom under den sista tiden varit fallet, vilja leda ett arbete, som de inte ha någon personlig erfarenhet av och som de icke ens teoretiskt behärska. Därigenom skapas i själva verket en skadlig dualism i renskötseln, som dock framför allt kräver en enig och samlad vilja och ett målmedvetet arbete.

Genom dylika strävanden hos lappadministrationen förbrukas i själva verket en för renskötseln alldeles oumbärlig tillgång, nämligen det ömsesidiga förtroendet mellan de styrande och de styrda.

När man läser utredningens motiveringar och olika förslag, får man därvid för övrigt det bestämda intrycket, att utredningen glömt en så viktig och avgörande sak som den, att man framför allt har med människor att göra och icke med döda inventarier, som kunna flyttas och placeras huru som helst. Betänkandet saknar därför också psykologisk inlevelse och personlig förståelse. Till följd av denna brist göres sålunda icke heller det minsta lilla försök att genom de föreslagna åtgärdernas anpassning, smidighet och hänsynsfullhet åvägabringa samförstånd och samarbete mellan administration och renägare.

Man får i st. det beklagliga intrycket, att syftet är att få till stånd ett slags koncentrationsläger i lappmarken för nomaderna där minutiösa förbud och lagföreskrifter och straffåtgärder i form av orimligt höga böter fullkomligt skola bannlysa all personlig frihet, allt eget initiativ och all rörelsefrihet från renägarnas sida.

Bli dessa utredningens förslag förverkligade, ja, då blir det också förvisso ute med renskötseln som en fritt utövad näring, idkad under personligt ansvar och med ett levande intresse.

Orimliga förslag till byordningar.

I de konkreta förslag till byordningar, som utredningen utarbetat, röjer sig mer än eljest den uppenbara bristen på sakkunskap på renskötselns gebit på ett synnerligen framträdande sätt. Som tidigare påpekats, är utredningens

renskötselbegrepp mycket flytande och sammansatt av t. o. m. stridiga tankeelement. Detta kommer också till uttryck i de olika praktiska förslagen till byordningar. Skulle utredningen verkligen mena allvar med dessa löst hopkomna och ofta motsägelsefulla förslag till föreskrifter, så innebure i själva verket den strikta efterlevnaden av dessa inte annat än en mycket intensivt bedriven renskötsel hela året om, men utredningen har i sin motivering tydligen sagt ifrån, att det är fråga om en syntes av Karesuandometoden, d. v. s. dels extensiv och dels intensiv renskötselmetod. I syfte att kunna genomföra sitt program för renskötseln har utredningen föreslagit en vidlyftig indelning av varje lappby i skilda vår-, höst- och sommarbetesland och därtill satt i fråga bestämt avgränsade vinterbetesland för varje lappby eller grupp. Under den gamla goda tiden, då en mycket intensiv renskötsel bedrevs allestädes i lappmarken, voro höst- och vårbeteslanden uppdelade i s. k. lappskatteland. Varje renägare hade då både rätt och skyldighet att hålla sina renar inom sitt eget skatteland, därest inte två eller flera grannar överenskommo att under en viss tid sammanslå sina hjordar för att gemensamt bruka betet inom vars och ens renbetesland.

Nu vill utredningen tydligen utsträcka denna gamla indelning, som under tidernas lopp visat sig vara mindre ändamålsenlig, att omfatta jämväl sommar- och vinterbeteslanden. Men det märkliga är, att trots denna indelning, som i själva verket förutsätter intensiv renskötsel, föreslås likväl extensiv renskötsel å vår-, sommar- och höstbeteslanden. Men huru detta i verkligheten skall kunna förverkligas, är emellertid för mig en verklig gåta.

Utredningen kan visserligen till sitt försvar invända, att renägarna själva å olika sammanträden gått med på denna minutiösa indelning, men jag har all anledning att befara att dessa inte fått tillfälle att riktigt grundligt sätta sig in i de vanskliga konsekvenserna därav.

Först och främst är att märka att underlåtenhet att ställa sig bestämmelserna härom till efterrättelse straffas med böter från 25 till 500 kr. Detta är förvisso något synnerligen betänkligt, ty ingenting i förslaget antyder, att inträffande ogynnsamma väderleks- och betesförhållanden kunna utgöra för mildrande omständigheter, därest renarna till följd därav sammanblandas och icke ha den ringaste respekt för de å papperet uppdragna gränserna för olika betesområden. Enligt förslaget äro ju renägarna skyldiga att under alla förhållanden hålla sina renar å de för dem envar särskilt anvisade områdena. Utredningen har uppenbarligen utfört sin »utredning» med förbundna ögon, ty eljest borde åren 1930—1936 ha givit en god åskådningsundervisning om dåliga väderleks- och betesförhållandens avgörande betydelse för renskötseln.

Vad nu särskilt vinterbeteslanden beträffar, synes det mig rentav riskabelt att medelst skrämmande höga böter binda en renägare eller en lappby vid ett bestämt vinterbetesland. För att konkret belysa risken därav må erinras, att under vintern 1932—33 var betet skapligt i Piteälvdalen men mycket dåligt annorstädes. Enligt utredningens förslag skulle det då ha varit omöjligt för andra än de, som fått laglig rätt till dessa betesmarker, att då beta sina renar därstädes. Det är säkerligen inte fråga om försummelse eller ett förbiseende av gångna tiders lappkommittéer, då dessa föreslagit fri betningsrätt för alla renägare var som helst nere i skogslandet. Detta har naturligtvis likväl inte hindrat, att renägarna följt bestämda flyttningvägar och utnyttjat var för sig särskilda vinterbetesland. Naturligt och ändamålsenligt har i själva verket på detta sätt flyttningvägar valts av varje renägare, och i kraft av sedvanerätten har var och en år efter år, ja, varje lappby generation efter generation begagnat bestämda områden till vinterbeten för sina renar. Men nu vill 1930 års lapputredning bryta sönder all

gammal sedvänja och kasta om nomadernas flyttningsvägar och vinterbetesland alldeles som löst gods.

Vad som emellertid varit ett verkligt problem under de senaste 10 åren det är spørgsmålet huru de inflyttade Karesuandolapparna skulle kunna få lämpliga flyttningsvägar och vinterbetesmarker. Men den sidan av saken har utredningen helt och hållet lämnat å sido, ehuru den frågan gång på gång lagts fram för myndigheterna.

Vidare är det spørgsmålet av betydelse, huru beteslanden utefter flyttningsvägarna ner till stambanan skola kunna uppdelas så, att inte de sist flyttande efter samma stråk bli alldeles strandsatta vid rastställena. Men det problemet har utredningen icke ens vidrört.

För varje betesområde föreslås »förmän». Denna utbyggnad av administrationen är emellertid alldeles överflödig. Utredningens genomgående fel är tydligen dess strävan att få till stånd en likriktad överorganisering av renskötseln, ehuru förhållandena i de olika socknarna, ja, t. o. m. i lappbyarna, äro ganska olikartade.

Paragrafen om »bevakning under olika årstider» är en sannskyldig provkarta på utredningens verkliga »sakkunskap». I punkt 1 däri heter det bl. a., att lapp skall — för att renarna under vinterbetningen ej må sprida sig över större område än nödigt — »dagligen företaga kringränning av sin hjord och till densamma återföra de strövrenar, som till äventyrs kunna ha avlägsnat sig från hjorden».

Och i p. 2: »Från och med april månad skola såsom förberedande åtgärder till vårflyttningen renarna omsorgsfullt hållas samlade å minsta möjliga område». Mellan bestämmelserna i dessa två punkter är det i sak ingen större skillnad än mellan orden: »mor» och »mamma».

I punkt 3 läses: »Renarna skola under vårflyttningen vallas dygnet runt.» Men ingen förnuftig renskötare behöver eller gör detta, ty under normala förhållanden plägar ju dagsmejan den tiden göra snön så lös under dagarna, att renarna måste hålla sig på ett mycket begränsat område.

Renhopsamlingar och skiljningar föreskrivas skola ske både vår, sommar och höst. De fjälltrakter i Arjeplog, som jag känner till, tillåta emellertid på inga villkor detta, därest nämligen den extensiva renskötseln enligt utredningens förslag skall tillämpas å vår-, sommar- och höstbeteslanden. Dessa äro nämligen så beskaffade, att föreslagna renhopsamlingar och skiljningar — under förutsättning av extensiv renskötsel — vore fullkomligt meningslösa. I renskötseln är förvisso elementär logik inte att förakta. Har lapputredningen alltså godkänt och t. o. m. förordat den extensiva renskötselmetoden å vår-, sommar- och höstbeteslanden, så följer därav med logisk nödvändighet, att man då omöjligen — såsom lapputredningen gjort — kan kräva sådana renskötselåtgärder, som äro genomförbara, endast om renarna vårdas intensivt.

I punkt 5 föreskrives, att renskötande husbonde jämte sitt husfolk skall taga boplats inom sommarbeteslandet. Även denna föreskrift fordrar intensiv renskötsel.

Jag har redan förut i ett annat sammanhang påpekat, att utredningen i punkt 5 å sid. 168 föreslagit såväl intensiv som extensiv renvård å ett och samma renbetesområde och under en och samma tid. Men den, som kan utföra det konststycket, är förvisso långt kommen i akrobatik.

Lapputredningen älskar tydligen fasta punkter och bestämda data. Den har därför föreslagit, att fjällrenarna skall man begynna samla såsom förberedelse för vinterflyttning senast den 1 oktober och skiljningar till olika grupper skola vara genomförda före den 15 oktober. Skiljningar till vintergrupper böra vara färdiga före den 15 november. Man kan emellertid

knappast tro sina ögon, när man läser sådana orimliga förslag i en officiell utredning.

Att sammanföra och skilja renar under tiden 1—15 oktober är nämligen intet annat än rena djurplågeriet, ty det är att märka, att brunsttiden är just då avslutad, och »brunnrenarna» behöva då framför allt betning i lugn och ro för att kunna hämta krafter för vinterns olika strapatser.

Under normala förhållanden saknas ju också spårnö under förra hälften av oktober månad. Före snöns ankomst är det för övrigt omöjligt att samla renarna på hösten.

Att för resten föreskriva, att alla skiljningar skola vara undanstökade före den 15 november, är en åtgärd, som endast ovederhäftigheten kan tillåta sig att göra.

Vad skogsrenarna beträffar, har utredningen föreslagit, att deras hopsamling på våren skall begynna senast den 25 juni för kalvmärkning, som enligt utredningen bör vara undangjord inom en månad.

Men skogsrenar låta denna tid samla sig, endast sedan mygg, broms och kormflugor börjat uppträda i större mängd. I vårt nordliga klimat inträffar i regel detta först i början av juli månad.

Föreskriften å sidan 173 så lydande: »Under hösten skola lapparna» — alias skogslapparna — »senast den 10 september hopsamla renarna för sarvslaktningen och hålla dem under vård till brunsttidens början», är fullkomligt omotiverad i en byordning, ty denna hopsamling har ju ingenting med renvården i och för sig att skaffa, utan är helt och hållet en privatekonomisk transaktion. Men ändå kan uraktlåtenhet att följa denna oberättigade föreskrift medföra böter från 10 till och med 300 kronor!

Enligt utredningen skall hopsamling av skogsrenarna vara påbörjad senast den 10 oktober, men detta torde utan tvivel i regel vara olämpligt.

Vidare föreslår utredningen under rubriken: »Samling och skiljning av renar» å sid. 170 och 175 förbud för lapp att »begiva sig till annans betesområde för letning efter eller för sammandrivning och märkning av renar; utan att ha erhållit tillstånd härtill av ordningsmannen eller förmanen». Men det bleve i sanning renskötelsens död, om en sådan byråkratism bleve lagfäst och gällande på detta redan i och för sig mycket känsliga område. Man frågar sig med tanke härpå och på mycket annat i utredningen, huru det egentligen är fatt med utredningens sunda omdöme och reflexionsförmåga, ty en sådan föreskrift i byordningen är ju rent av orimlig och skadlig.

I par. 7 å sid. 170 och par. 6 å sid. 176 är endast en punkt, 4, försvarlig i en byordning. De övriga punkterna äro rena löjligheten. Jag vill av skonsamhet ej göra en kritisk analys av dessa infantila förslag till föreskrifter, vilkas överträdelser — enligt utredningen — likväl skola bestraffas med böter från 10 till 300 kronor.

Utredningen har vidare föreslagit fullt antal renvaktare under alla tider av året, ehuru den extensiva renskötelsesmetoden enligt utredningens egna ord (sid. 84) kräver ett mindre antal vaktare än den intensiva.

Det är därför på sin plats att i detta sammanhang erinra vad 1919 års lappkommitté hade att säga härom i sitt betänkande. Där står å sid. 119 följande tänkvärda referat:

»Under vintern, då renarna voro mera samlade på ett ställe, kunde lapparna sålunda reda sig med mindre folk och även under sommaren under liknande förhållanden. Då flyttningarna pågingo behövdes däremot mera folk. Särskilt för sådana lappar, som i saknad av eget folk, måste leja tjänare, voro de nuvarande föreskrifterna för stränga, i det de ålade lapparna att året om hålla fullt antal vaktare och således nödgade att un-

der tider, då det ej behövdes, vidkännas kostnader för i och för sig onödig arbetskraft.»

Att alltså tvinga en renägare att behålla och betala lejda renvaktare för de långa tider, dessa icke behövas, är orättfärdigt ur flera synpunkter.

Utredningen bibehåller den ur psykologisk synpunkt olämpliga föreskriften, att »en av husets fullvuxna kvinnor skall betraktas som föreståndare för hushållet och får icke räknas som renvaktare», men ändå beskärmar man sig över att kvinnor mångenstädes slutat upp att aktivt deltaga i vården av renarna. Byordningen uppammar ju olust t. ex. hos varje husmor att deltaga i renskötselarbetet, ty den citerade föreskriften uppfattas ju som ett direkt förbud för henne att vara med i renskötseln.

Under rubriken »Allmän ordningsföreskrift» å sid. 171 och 175 föreslås, att lapp är skyldig att lyda de föreskrifter, som meddelas av lappfogden, lapp tillsyningsmannen, ordningsmannen eller förmannen, men det måste befaras att denna inblancofullmakt frestar utan tvivel vederbörande till maktmissbruk utöver den suveräna makt de redan äga enligt de detaljerade föreskrifterna i byordningen.

Dessutom är sådan föreskrift ägnad att döda allt personligt intresse och initiativ hos renägarna själva.

Jag skulle kunna fortsätta med min kritiska analys av dessa beklämmande aktstycken i betänkandet, men jag måste tyvärr av utrymmesskäl inskränka mig till det redan sagda.

Enligt givna direktiv skulle ju lapputredningen försöka att »enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet». Men utredningen har knappast ens gjort ett försök i den vägen. För att kunna fullfölja intentionen i nyss citerade direktiv måste byordningen utan tvivel skrivas om möjligt — för varje lappby, ty förhållandena äro i själva verket icke alls likartade utan växla i stället allt efter betesmarkernas olika beskaffenhet.

Om förslagen till åtgärder för lapparnas bosättning och några slutord.

Utredningen har även behandlat frågan om lappkolonisationen och därvid givit en starkt bindande motivering för densamma. Det konstateras med rätta, att födelseöverskottet hos nomaderna omöjligen kan finna sin utkomst i rennäringen, enär betestillgången av olika orsaker numera är mycket begränsad, och torde med odlingens blivande utveckling och framträngande bli än mera beskuren. Den genom renbeteskonventionen begränsade och synnerligen riskfyllda betesrätten å vissa trakter i Norge har särskilt aktualiserat frågan, huruvida renskötsel där kan idkas i samma omfattning som hittills.

Nog av, frågan om lapparnas bosättning är alldeles ofrånkomlig. I den digra inlaga, som samernas deputation den 7 november 1933 ingav till Kungl. Maj:t, betonades också detta sakförhållande synnerligen starkt. Underligt är emellertid, att utredningen icke ens nämnt i sitt betänkande denna aktion från samernas sida, ehuru den i övrigt berört andra initiativ i frågan.

Utredningen har i sitt betänkande föreslagit en försökskolonisering, till en början med 5 lägenheter på Kurravaarahemmanen i Jukkasjärvi, 4 lägenheter på området vid Harrträsk station i Gällivare, 4 vid Korsträsket och Båtsträsket i Arjeplogs och 4 på Näverlidens kronopark i Arvidsjaurs socken.

Att ett företag av den art här är fråga om, måste till en början ske med stor försiktighet och i stort sett få karaktären av ett försök betonas särskilt starkt.

»På den rekrytering till lappkolonisation, som kommer att ske genom avgång från renskötelsen» — säger utredningen — »inverka bl. a. så oberäkneliga faktorer som mer eller mindre ogynnsamma renskötelsår, motgångar med betesavgifter, takster o. dyl., bebyggelsens utbredning» m. m.

Upplåtelsevillkoren för de föreslagna kolonaten böra vila — betonas det — huvudsakligen på 1928 års kungörelse om lappars bosättning. Överlåtelseformen skulle sålunda bli arrende på 50 år med optionsrätt, »dock uttryckligt angivande, att arrendet från början åtminstone skall sättas blygsamt och att de första 20 åren skola vara fria såväl från arrende som från andra utlagor och skatter för fastigheten».

För att hjälpa en kolonist genom de första svårigheterna som nybyggare föreslås, att staten lämnar till uppodling av nödig mark 1,500 kronor, till uppförande av byggnader 5,000 kronor samt till grävande av brunn 500 kronor i form av bidrag, samt dessutom mindre lån för anskaffning av inventarier. Till framtida ekonomiskt stöd för lappkolonaten föreslås till sist, att särskilda skogsallmänningar utläggas å kronomark i lappmarken.

En synnerligen välbetänkt åtgärd är utredningens förslag om särskild jordbruksundervisning för lappar, som skola ägna sig åt jordbruk.

Såsom totalomdöme om utredningens förslag till lappkolonisation kan sägas, att de utan tvivel äro väl funna och utformade. Därest de genomfördes, skulle de säkerligen skapa goda förutsättningar för en framgångsrik start och fortsättning av den art kolonisation, som här är fråga om. Det är glädjande att konstatera, att förslagen i denna del av utredningen uppbäras av ett praktiskt förstånd och en tydligt framträdande sakkunskap om betingelserna för en lappkolonisation. Att agronomen W. L. Wanhainen har förtjänsten härav, är alldeles uppenbart.

Skulle sålunda dessa av honom såsom särskild sakkunnig förordade förslag vinna statsmakternas beaktande, hade frågan om lapparnas bosättning fått en mycket lycklig start och kunde sedan efter samma linjer föras vidare framåt till en fullständig lösning.

Dock må påpekas att frågan om upplåtelse åt lapparna av s. k. fjälllägenheter å därför lämpliga platser och på rimliga villkor torde också övervägas.

Vad åter förslagen till åtgärder för renskötelsns upphjälpande beträffar, äro alla — utom de om mekaniska hjälpmedel i renskötelsen och om undvikande av renskador och andra friktioner mellan jordbruk och rendrift — såsom redan förut framhållits alldeles oantagliga för renägarna, därest dessa nämligen ämna fortsätta med sin fäderneärvda näring.

Orsaken till utredningens misslyckande härutinnan är tydligen den, att den i sitt kontinuerliga utredningsarbete saknat verklig sakkunskap, alltsedan nomadskolinspektör d:r E. Bergström och lappfogden R. Pappila avgingo med döden. Utredningens goda vilja att åstadkomma det allra bästa för nomaderna, kan naturligtvis icke sättas i fråga, men den goda viljan måste alltid vara förenad med verklig sakkunskap för att kunna uppnå ett i allo tillfredsställande resultat.